

Predikant

& samenleving

Augustus 2019

Kees van Ekris | Jaap van Beelen | Rond de Tafel |
Van Ruler | Pionieren en bezuinigen |
Beroepsgeluk | Hersteld Hervormd | Studenten-
pastoraat | Groene Theologie | China

bnp

Orgaan van de Bond van Nederlandse Predikanten

Predikant & samenleving

Augustus 2019 | Jaargang 96 | nummer 3

Uitgever

Bond van Nederlandse Predikanten

Eindredactie

Ds. mr. J.W. Verwijs

Druk

Boekencentrum Uitgevers, Utrecht

Oplage

2.800 exemplaren

Redactie:

Bondsbureau (zie hieronder),
Elly Bakker, Sophie Hofstee, Jasja Nottelman en
Sjaak Verwijs.

Advertenties:

Harm Jan Wieringa
telefoon: 0342-424404
mobiel: 06-53540544
e-mail: info@nawplus.nl
website: www.nawplus.nl

Het blad wordt aan leden gratis toegezonden.
Opgave bij het Bondsbureau.

Het volgende nummer verschijnt op 22 november
2019. Artikelen voor dit nummer moeten voor 30
oktober bij de redactie binnen zijn.

Artikelen in dit blad vallen onder persoonlijke
verantwoordelijkheid van de schrijver.

Bond van Nederlandse Predikanten

Bureau: Cornelis Houtmanstraat 2
3572 LV Utrecht
Tel. 030 271 61 33
e-mail: bnp@predikanten.nl
website: www.predikanten.nl
Bankrekening: NL13INGB 00000 64000

Het kantoor is in de regel telefonisch bereikbaar
maandag t/m donderdag tussen 9.00 uur en
13.00 uur. Buiten die tijden kunt u een e-mail
sturen. Indien nodig nemen wij zo spoedig
mogelijk contact op.

Medewerkers

Ds. mr. J.W. Verwijs
Ds. C.M. Sloomans (ma-do) individuele
ondersteuning
Mw. M. van Bruggen-Horlings (ma – do):
managementassistente, ledenadministratie

Lidmaatschap

Opgave bij het bondsbureau of via de website.

Contributie 2019

Volledig: € 163,00
Beperkt: € 79,00
Emeritus: € 55,00
Student: € 32,00
Gezinslid: € 23,00

Het beperkt lidmaatschap is alleen mogelijk
voor niet-gemeentepredikanten. Wie de Bond
machtigt tot automatische incasso van de
jaarcontributie krijgt een korting van € 3,-.
Leden van de Groep In Between betalen een
toeslag.

Dagelijks bestuur

S. Freytag (Susanne), voorzitter
St Jorislaan 14
5611 PM Eindhoven
Telefoon: 06-43955283

L. Plug (Leendert), secretaris
Schijndelaar 76
3772 PM Barneveld
Telefoon: 0342-849033

P.L. van Asselt (Laura), penningmeester
T. Siegenbeekstraat 17
2313 HA Leiden
Telefoon: 06-37525305

Overige bestuursleden

L.M. Aangeenbrug (Lennart)
Dorpsstraat 41
7447 CM Hellendoorn
Telefoon: 0548-548297

C.S. van Andel (Nienke)
Dorpsstraat 8
3991 BZ Houten
Telefoon: 030-6343369

W. Bisschop (Wim)
Elise van Calcarstraat 23
4822 VK Breda
Telefoon: 076-5419603

M.E.J. den Braber (Marieke)
Leibeek 2
3772 SZ Barneveld
Telefoon: 06-27152946

M. van Duijn (Marius)
(In Between)
Bernadottelaan 94
3527 GB Utrecht
Telefoon: 06-39768140

A.C. Meesters
Steggerdweg 39
8395 PJ Steggerda
Telefoon: 0561-476869

P. van der Waal (Paul)
Ophoviuslaan 96
5212 AR Den Bosch
Telefoon: 073-642 17 51

R.J. Wilschut
Aalkaer 10
3192 SB Hoogvliet
Telefoon: 010-4165513

Foto voorpagina:
Jasja Nottelman,
Melay, Haute-Marne, Frankrijk

De BNP is de beroepsvereniging en vakbond voor predikanten en voorgangers uit alle kerken. Als vakbond houdt zij zich bezig met de materiële belangen van de beroepsgroep als geheel en met de individuele belangen van haar leden. Als beroepsorganisatie bevordert zij collegialiteit, ontmoeting en het gesprek over het werk van de predikant.

Beroepsorganisatie

bnp
Pleitbezorger
voor Predikanten

Belangrijkste taken van de BNP

- Belangenbehartiging in het arbeidsvoorwaardenoverleg in de Protestantse Kerk en ondersteuning van belangenbehartigers in andere kerken.
- Voorlichting aan leden
- Inkoop van collectieve dienstverlening (verzekeringen)
- Individuele advisering en dienstverlening op rechtspositioneel, financieel en fiscaal gebied
- Bevordering van solidariteit en collegialiteit
- Bieden van ontmoeting- en discussiemogelijkheden
- (Verdere) ontwikkeling van een beroepsprofiel en gedragsregels
- Initiëren van onderzoek

De BNP is een sterke pleitbezorger van de beroepsgroep omdat veel predikanten lid zijn, met name vanuit de Protestantse Kerk in Nederland, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Remonstrantse Broederschap, de Evangelische Broedergemeenten, en ook uit de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, Vrijzinnigen Nederland, de Unie van Baptistengemeenten, de Molukse Kerken en in mindere mate uit de kerken van de gereformeerde gezindte.

Collectieve verzekeringen

De BNP heeft voor haar leden en hun gezinsleden collectieve contracten afgesloten.

Voor zorgverzekeringen kunt u terecht bij Dominass Assurantiën tel 0344-642404 (www.dominass.nl). Dit is ook het aanspreekpunt indien u gebruikt maakt van de collectiviteitskorting van Zilveren Kruis (onder nummer 205210082).

De BNP verleent rechtsbijstand aan leden (volledig lidmaatschap) in kerkelijke zaken m.b.t. het predikantschap. Voor overige zaken kunt u zelf een rechtsbijstandverzekering afsluiten. Dominass biedt een rechtsbijstandspolis inclusief dekking voor zaken m.b.t. het predikantschap.

Vergoedingen per 1 juli 2019, vastgesteld in de Protestantse Kerk

Voorgaan in 'gewone' diensten: € 130,00. Zie voor bijzonderheden: <https://predikanten.nl/vragen/>
Uurbedrag voor incidentele hulpdiensten: € 32,49.

Werk in uitvoering

Door Sjaak Verwijs

Inhoudsopgave

3		Werk in uitvoering
4		Preekfestival wil voorganger inspireren
6		De classispredikant in beeld: Jaap van Beelen
8		De classispredikant in beeld: pastor pastorum
9		Een nieuwe generale regeling in de HHK
11		Boekbespreking: Rond de tafel
12		Recensie: Tegen de predikant met een tijdelijke opdracht - Van Ruler
14		Pionieren en bezuinigen: gaat dat wel samen?
16		Beroepsgeluk van dominees
19		Interview: Edith Plantier
20		Boekbespreking: 'Een handvol mensen' Over de toekomst van het studentenpastoraat
21		De voorzitter
22		Boekpresentatie en -bespreking van Groene Theologie
25		Emeritidag: China
27		Pensioenvoorlichting voor aanstaande emeriti
28		Margreet de Heer

Preekfestival in Amersfoort (2)

Op Prinsjesdag 17 september is er in het centrum van Amersfoort op diverse locaties een groot evenement: het eerste Nederlandse Preekfestival. Zolang er plaats is kunt u zich aanmelden. In dit nummer een interview van Ineke Evink (www.cw-opinie.nl) met Kees van Ekris over predikers en hoorders anno 2019.

Mozaïek van kerkplekken (2)

Bij de behandeling van 'Mozaïek van kerkplekken', de nota over de pioniersplekken, besloot de generale synode van de Protestantse Kerk deskundigen te vragen om een ambtsvisie te schrijven. Een voortgangsrapportage staat gepland voor de synode van 14-15 november. In de vorige P&S stond een bijdrage aan deze discussie vanuit de oecumenische ambtstheologie. In dit nummer schrijft Jurgen van den Herik over pionieren en bezuinigen vanuit een bijbels-theologische optiek.

Traktementsverhoging (PKN)

Per 1 juli 2019 zijn in de Protestantse Kerk de traktementen met 2% verhoogd. De aangepaste bedragen en de toelichting zijn te vinden op <https://www.protestantse-kerk.nl/arbeidsvoorwaarden-predikant/actueel>. Let erop dat ook de tarieven voor hulpdiensten zijn gewijzigd: zo is de vergoeding voor het voorgaan in een kerkdienst nu € 130,00, en voor een uur pastoraat € 32,49.

Pensioenvoorlichting met PFZW

Op dinsdag 8 oktober organiseert de BNP met het Pensioenfonds PFZW een dag over pensioenen en emeritaat. Wie geboren is in 1955 hebben wij zoveel het kon persoonlijk uitgenodigd, maar ieder die interesse heeft is welkom. Aanmelden kan vanaf 27 augustus uitsluitend op www.predikanten.nl.

Emeritidag over China en de kerk

De jaarlijkse emeritidag vindt plaats op woensdag 13 november in De Schakel in Nijkerk. Het gaat die dag over christenen in China en Chinese christenen in Nederland. China is wereldwijd in opkomst als grootmacht. Tegelijk groeit het aantal christenen in China. Bas Plaisier reisde naar China om contacten met christenen te verstevigen en was docent in Hongkong. Hij zal ons vertellen over zijn ervaringen. Daarnaast zult u kennis maken met de Chinese gemeente in Nederland. U kunt zich aanmelden tot 29 oktober via www.predikanten.nl.

De classispredikant

In dit nummer start een nieuwe reeks interviews. Sinds september 2018 zijn elf classispredikanten aangesteld in de Protestantse Kerk. Hoe gaan ze te werk, wat zijn hun ervaringen? Als eerste komt Jaap van Beelen aan het woord, classispredikant van Gelderland Zuid en Oost. Op onze Predikantendag van 14 mei sprak Julia van Rijn, classispredikant in Zuid-Holland Noord in een 'pitch' over de classispredikant als pastor pastorum. Ook deze bijdrage is opgenomen. En we attenderen op 'De Bijna-Bisschop' van Klaas van der Kamp, classispredikant voor Overijssel/Flevoland. Het is een persoonlijke impressie van zijn eerste 120 dagen in deze nieuwe functie.

Beroepsgeluk van predikanten

Wat maakt een predikant gelukkig? De BNP-jubileumbundel 'Preekijgers, pastores, pioniers' gaf Sjaak Toonen, onderzoeker en docent bij Hogeschool Inholland aanleiding tot een reflectie op beroepsgeluk van predikanten. Hij constateert dat zij het grootste geluk ervaren op de preekstoel, en dat ze in deze onzekere tijden niet bij de pakken neerzitten.

Een nieuwe generale regeling in de Hersteld Hervormde Kerk

De Hersteld Hervormde Kerk behield in 2004 de generale regeling predikants-traktementen en – pensioenen van de Hervormde Kerkorde. In de praktijk bleken aanpassingen nodig en wenselijk. Een nieuwe regeling trad op 1 januari 2019 in werking. Welke keuzes zijn er gemaakt ten aanzien van (aanvangs-)traktement, ambts-woning, pensioen en arbeidsongeschiktheid, en waarom? Een bijdrage van Pieter van den Boogaard.

Groene theologie

In mei vond de boekpresentatie plaats van 'Groene theologie' van Trees van Montfoort. Marie Hansen-Couturier doet verslag van de bijeenkomst en Aarnoud van der Deijl bespreekt het boek.

Van Ruler en de predikant met tijdelijke opdracht

De synode van de Protestantse Kerk besloot in april tot verruiming van de mogelijkheden voor tijdelijke dienst van predikanten. Jan Dirk Wassenaar trof in het recent verschenen deel V-B van het

Verzameld werk van A.A. van Ruler het artikel aan: 'Tegen de predikant met een tijdelijke opdracht' (1961). Ook al was de context toen anders, de ambtstheologische overwegingen van Van Ruler blijken te raken aan de huidige ambtsdiscussie rond de tijdelijke opdracht en het pionierswerk.

Rond de Tafel en Studentenpastoraat

We vroegen Liuwe Westra om een bespreking van 'Rond de Tafel', een publicatie van een internationale groep 'maaltijdonderzoekers' die verbanden legt en onderzoekt tussen onze dagelijkse maaltijden en het Heilig Avondmaal. Edith Plantier bracht een boek uit over de geschiedenis van het Amsterdamse studentenpastoraat. Maarten Den Dulk schreef voor ons een recensie. Edith Plantier komt ook zelf aan het woord in de rubriek 'emeritus niet uitgediend'.

Vraag en Aanbod

Veel lezers zullen zich de rubriek Vraag en Aanbod herinneren uit vroegere jaargangen. Vaak waren meerdere pagina's gevuld met een aanbod van boeken voor een schappelijke prijs. De rubriek bestaat nog steeds, maar dan op het voor leden

toegankelijke deel van de website. Het aanbod van boeken is voorbij: daarvoor kunt op het internet terecht. De rubriek hebben we aangehouden. Er staan nog vakantiewoningen van en voor collega-predikanten. En af en toe vraagt iemand naar oude jaargangen van een tijdschrift, of vinden toga's en stola's een nieuwe drager.

Steunfonds

Vanouds heeft de Bond een Steunfonds om leden in moeilijke omstandigheden financieel bij te staan: een Fonds van leden voor leden. Nog altijd zijn er 'calamiteiten' die aanleiding en reden vormen voor een beroep op het Fonds. Daarnaast zet de Bond het voormalige Fonds Individuele Hulpverlening (voorheen van de Protestantse Kerk) voort, zolang instellingen en organisaties daaraan bijdragen. Dit Fonds kent een bredere doelgroep: predikanten, kerkelijk werkers in de PKN en hun betrekkingen. Elk jaar weer weet een aantal mensen de weg te vinden, en kan hulp geboden worden. De steun kan bestaan uit begeleiding, eenmalige financiële bijdragen en geldleningen. Voor een aanvraag kun u contact opnemen met de directeur. ♦

Preekfestival wil voorganger inspireren

De preek, hoe protestants wil je het hebben? De preek als kern van de zondagse eredienst, als gespreks-onderwerp onder de koffie, en als geliefd object om op te mopperen. Hoe staat het ervoor met de preek? En houdt de dominee het nog een beetje vol?

Door Ineke Evink

Veel predikanten kunnen wel een hart onder de riem gebruiken als het om preken gaat, want goed preken is een vak, er komt veel bij kijken. Voor hen en voor anderen die regelmatig op de kansel staan, is er in september dit jaar een Preekfestival. Een van de organisatoren is Areopagus,

centrum voor contextuele en missionaire prediking, onderdeel van de IZB. Kees van Ekris is studie leider van Areopagus.

Wat is het eigenlijke van een preek?

"Een belangrijk aspect van een preek is dat de Bijbel erin wordt uitgelegd. En dat op zo'n manier dat je contact krijgt met wat er in de Bijbel gebeurt, wat er in de tekst staat die behandeld wordt. Als je dat kunt ontsluiten in taal en voorbeelden van nu, dan kan er iets krachtigs gebeuren. Sinds de Reformatie zit er bovendien een sterk didactisch element in de preek, daarom is een opleiding ook zo belangrijk. De prediker moet Grieks en Hebreeuws kunnen lezen om de Bijbel goed te kunnen ontsluiten."

Hoe kan een predikant een preek houden voor de hele gemeente? De een zit te wachten op kennisoverdracht, de ander wil juist geraakt worden.

“De dominee kent de gemeente waarvoor hij of zij preekt, en hij kent dus ook de overeenkomsten die er zijn in de gemeente. Omgekeerd kun je ook common ground máken, de gemeente kan immers ook één worden door de woorden. Iets van de preek leren en tegelijkertijd geraakt worden sluit elkaar bovendien niet uit. Geraakt willen worden, kan staan voor een behoefte aan diepere kennis, aan behoefte aan contact met God. En kennis kan ook ‘bevindelijke kennis’ worden, dat is een andere vorm van geraakt worden dan oppervlakkige emoties.”

De preek lijkt springlevend, als ik de aankondiging van het Preekfestival lees.

Is dat ook zo?

“Ja, ik vind van wel. We hebben behoefte aan een goed woord. Ik sprak laatst iemand die vertelde van slag te zijn na een slechte preek, juist vanwege die behoefte. Juist als een goed woord niet gebeurt, merk je hoezeer je het nodig hebt. Maar dat de preek springlevend is, wil niet zeggen dat het allemaal goed gaat. Ik merk dat predikanten maar zeker ook de toehoorders onder druk staan rondom de preek. Het moet origineel zijn, flitsend, praktisch. De prediker moet veel ‘geven’, de hoorder moet veel ‘beleven’. Bij Areopagus proberen we zowel de ‘sprekers-kant’ als de ‘hoorders-kant’ aandacht te geven. Wat mij betreft is deze thematiek overigens een urgent aandachtspunt voor heel de kerk. Ik zou het niet vreemd vinden als de landelijke kerk hier veel forser aandacht voor ontwikkelt.” De toehoorders ervaren niet altijd hoe hoog de druk kan zijn op de predikant, meent Van Ekris. “Er wordt wat afgemoperd op de preek, rechtstreeks en via de mail. Ik zou graag het bondgenootschap tussen de dominee en de toehoorders van de preek willen herstellen. De preek is een kwestie van geven en nemen. Soms zit er niet iets voor jou bij, maar wel voor anderen, voor jongeren of juist voor ouderen. De preek kan ook niet altijd ‘smashing’ zijn. De hoorders leven in een maatschappij waarin het snel moet. Concentratie en geduld worden steeds schaarser, maar er zijn wel erg grote

verwachtingen.”

De predikant moet op zijn beurt ook zelf reflecteren: heb ik wel contact met mijn hoorders, weet ik wat er leeft, ken ik hun leven?

“Het mooiste zou zijn een goed geestelijk gesprek te voeren over de preek”, zegt Van Ekris. “Maar in veel gemeentes is dat te spannend, omdat er veel negativiteit kan loskomen ten aanzien van de predikant. Ook in kerkenraden kan er soms bot gereageerd worden. Het is daarom dat ik pleit voor zo’n bondgenootschap. Dat kan zorgen voor wederzijds vertrouwen, voor fijngevoeligheid, en voor onderlinge liefde.” De kerk bevindt zich niet op een eiland, de hoorders van de preek leven in een gepolariseerde samenleving, op het werk heerst vaak een competitieve sfeer en overall worden mensen aangesproken als consument. De gemiddelde spanningsboog is daarnaast laag, je concentreren op iets wat je niet meteen aanspreekt of begrijpt, is voor veel mensen een brug te ver. Dit alles heeft gevolgen voor het luisteren naar de preek, meent Van Ekris. Hij heeft daarom naast ideeën voor de predikant, ook aanbevelingen voor de hoorders van de preek. “Waar leer je nog luisteren? Hoorders moeten zich erin oefenen langer te luisteren, en om door te zetten als het even niet interessant is. Wat daarbij helpt, is een goede liturgie die je inleidt in zo’n luisterhouding.”

Kan dat nog wel, als die liturgie een amalgaam is geworden van stijlen, van Opwekking naar een psalm in de oude berijming naar een filmpje voor de kinderen? Hoe kun je in zo’n potpourri naar een luisterhouding toegroeien?

“In veel gemeentes lijkt de liturgie op, zoals ik iemand hoorde zeggen, ‘pepernoten strooien’ zodat er voor elk wat wils is in de liturgie. En compromissen zijn soms wijs. Een lied uit Opwekking hoeft niet te botsen met een psalm of een hymne uit Taizé. Waar het om gaat: ontwikkel je als gemeente een duidelijke visie en een gezamenlijk bewustzijn op wat liturgie is. Durf je daarom ook nee te zeggen op wensen die daarin niet passen? Ik vind bijvoorbeeld

dat je voorzichtig moet zijn met visuele prikkels. Er is rust nodig, geen beeldbombardement. Dat beschadigt de geest en de ontvankelijkheid. Er moet ruimte zijn voor inkeer en stil worden, daarvoor is het nodig dat er lijn in de liturgie wordt aangebracht. Ik heb de indruk dat het laatste een beetje ondergesneeuwd is geraakt. Je ziet vaak twee houdingen: conservatisme dat alles wil houden zoals het is, en veranderpaniek omdat je de jongeren kwijtraakt als je niet meteen alles overhoopgooit. Maar kwaliteit en rijpe vormen houden het het langste uit. Neem de evensong, maar ook Taizé, dat een trage traditie is die goed kan verbinden, waarmee veel jongeren zich verbonden voelen.”

Is preken een ambacht? Kun je het leren, of hoef je er niet aan te beginnen als je niet ook een beetje een theaterdier bent?

“Een dominee moet vooral zijn eigen profiel helder hebben: wat kan ik wel en wat niet? Er valt vaak veel te doen aan stem- en taalgebruik, performance en houding. Ook als de kracht van een predikant vooral op het pastorale vlak ligt, denk ik dat dat ontsloten kan worden in prediking. Individuele coaching kan ook een goed idee zijn. De vraag is alleen of de predikant daarvoor openstaat, feitelijk en mentaal. De agendadruk is hoog en coaching vraagt veel tijd. Daarnaast heeft een predikant veel meer taken, zoals missionair werk en gemeenteopbouw. Aan de andere kant zou de preek wel prioriteit moeten hebben. De eredienst op zondagmorgen is een concentratiepunt van de gemeente, daar wil de Geest de Schrift openen en spreken, en dan kan er veel gebeuren.”

Voor een individueel coachingstraject is het nodig dat een predikant kritisch naar zichzelf kan en wil kijken, stelt Van Ekris. “Het is een leerproces dat je moet willen aangaan. Hierin kan de kerkenraad ook een rol spelen. De predikant tijd en ruimte geven voor de preek, het ambt van de predikant hooghouden, voor hem of haar bidden, vertellen wat gebeurt onder de preek, aanmoedigingen erin te investeren.”

‘Achter de regels zit een verhaal’

Het kantoor dat ds Jaap van Beelen deelt met ds Wilbert van Iperen bevindt zich op het industrieterrein Nijverkamp in Veenendaal, een mooie naam voor de uitvalsbasis van deze twee classispredikanten. Vandaag spreken we met Jaap van Beelen en met dit interview begint een nieuwe serie: de classispredikant in beeld.

Door Jasja Nottelman en Sjaak Verwijs

Loopbaan Jaap van Beelen (1960)

Jaap studeert wiskunde in Leiden, maar stapt over naar theologie omdat hij zich getrokken, geroepen voelde tot het ambt van predikant. Hij heeft interesse in dogmatiek, met name ecclesiologie. Hij promoveert in 1996 op het onderwerp ambt en avondmaalsmijding. In 1992 wordt hij beroepen in Randwijk en is daar predikant tot 2000. Al in 1993 zit hij in

de Provinciale Kerkvergadering Gelderland, en van 1994-1999 is hij scriba van de classis Nijmegen. Dan wordt hij in 2000 gekozen tot scriba van de PKV, om in 2004 de eerste en laatste RACV Gelderland te worden: Regionaal Adviseur Classicale Vergaderingen. Daar komt in 2015 het grootste deel van Overijssel bij. Vanaf 1 september 2018 is Jaap Classispredikant van de Classis Gelderland Zuid en Oost.

Van je hobby je werk maken

‘Ja, ik vind de kerkorde leuk, het was mijn hobby en werd mijn werk. In 2016 kwam ik in de werkgroep kerkorde, samen met Peter Verhoeff (nu classispredikant Noord-Holland). Vanwege Kerk 2025 dat de vereenvoudiging van de organisatie tot doel heeft moet er opnieuw veel gewijzigd worden in de kerkorde. Ik zeg altijd: ‘Achter de regels zit een verhaal.’ Als je dat verhaal duidelijk kan maken heb je veel gewonnen. De interesse in kerkecht kwam door colleges van Bram van de Beek. Ook omdat er een zekere logica in het kerkrecht zit. Wel heb ik een kritisch gesprek met die kerkorde. Wat mij het meest interesseert zijn gemeentevormen: zet dat logisch op. Daarnaast houd ik me bezig met ambt en vermogensrechtelijke zaken. Het is goed dat colleges uit tenminste drie personen bestaan, en dat ze niet samenvallen met de kerkenraad, zodat je ook elkaars tegenover kan zijn.’

Hoofdtaken

Wat doet een classispredikant zoal?

‘Op verschillende manieren denk je mee over kerkordelijke zaken. Wat nieuw is voor mij zijn de reguliere bezoeken aan gemeenten, predikanten en kerkelijk werkers. Dat deed ik in mijn vorige functies niet. En ik merk dat het wordt gewaardeerd. Ik vind het prachtig in allerlei gemeenten te komen, en om de werkgemeenschappen van predikanten te bezoeken. Gewoon zonder dat er meteen een probleem is met elkaar praten over hoe het gaat in de gemeente en hoe het gaat met de predikanten. Ik merk ook dat de een op een gesprekken en het komen op de werkgemeenschappen de contacten vergemakkelijken.’ ‘Wat betreft de werkgemeenschappen zie ik grote verschillen: van heel goed functionerend, waarbij er veel openheid is, tot allerbedroevendst en met heel weinig mensen.’

‘Er is goede samenwerking met de classicale vergadering, met de voorzitter en de scriba. We treden vaak samen op als er gesprekken aangegaan en maatregelen genomen moeten worden. Ook met de voorzitter van de Visitatie is er goed contact.’

Wat valt op in deze regio?

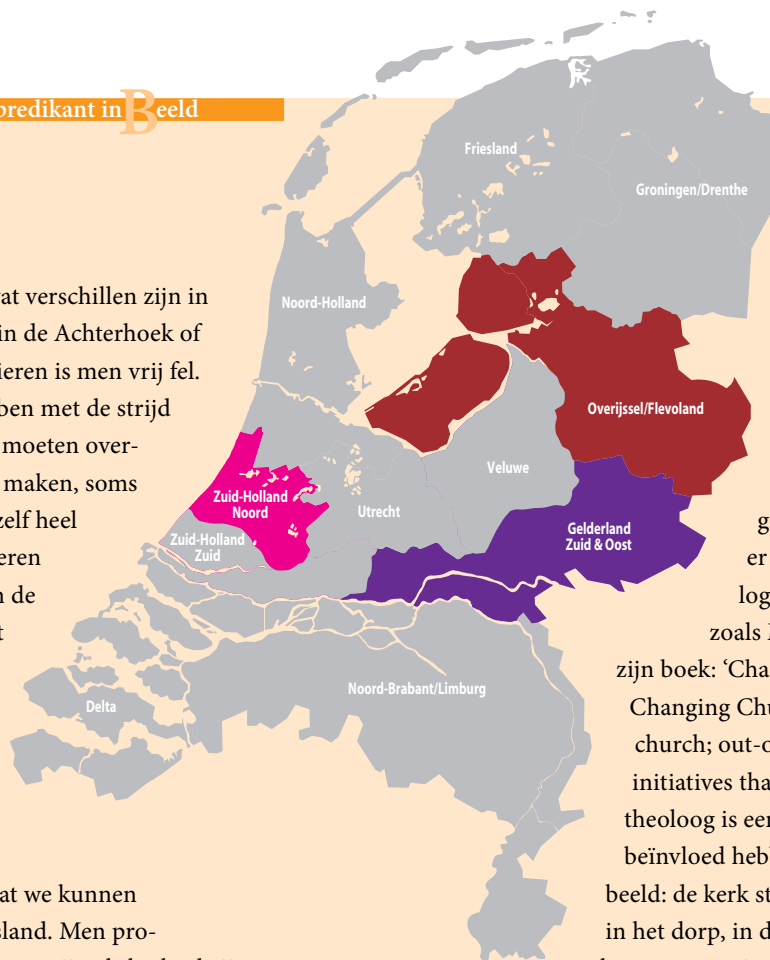
‘Het valt me op hoe lastig het kan zijn – vooral voor beginnende predikanten – wanneer je twee gemeentes moet dienen. Ik leg nu gericht bezoeken af bij predikanten die meer gemeenten dienen. Twee keer 50% procent is in de praktijk meer dan 100%. Sommigen hebben moeite met het telkens moeten schakelen, anderen vinden het juist een uitdaging, en hebben juist meer plezier in hun werk. Ik wil dat onderzoeken: hoe gaat het met predikanten die meerdere gemeenten dienen, wat gaat er goed, wat kan er beter?’

‘Het andere dat opvalt is dat er nogal wat verschillen zijn in deze regio: het maakt uit waar je bent, in de Achterhoek of in de Bommelerwaard. Rondom de rivieren is men vrij fel. Het zou weleens te maken kunnen hebben met de strijd tegen het water, weten wat het is om te moeten overleven. Daar heb je als predikant mee te maken, soms is het lastig mensen te begrijpen als je zelf heel ergens anders vandaan komt. Je moet leren begrijpen wat het wil zeggen als men in de Achterhoek zegt: ‘Joa, joa’. Dat betekent namelijk: ‘nee.’

De classis Gelderland Zuid en Oost heeft veel kleine gemeenten. ‘Je ziet in de Achterhoek dat ook de ontvolking effect heeft op de afname van het aantal gemeenteleden: kleine gemeenten in kleine dorpen. Ik denk dat we kunnen leren van de Nederlandse kerk in Duitsland. Men probeert op zoveel mogelijk plekken present te zijn als kerk, al zijn dat vaak kleine aantallen mensen die bij elkaar komen. Er is een kerkenraad die voor het geheel verantwoordelijk is, daarnaast zijn er lokale kernraden. De Nederlandse kerk in Duitsland is één gemeente met dertien preekplekken over heel Duitsland’ ‘In de Bommelerwaard heeft men nog steeds te maken met de gevolgen van de breuk in 2004, waarbij de Hersteld Hervormden een eigen weg zijn gegaan.’ ‘In deze regio zijn de oecumenische contacten goed. We hebben een keer per kwartaal een FUGO-beraad.’ De afkorting FUGO staat voor: Flevoland, Utrecht, Gelderland en Overijssel. Het gebied valt ongeveer samen met het rooms-katholieke bisdom Utrecht. Met de komst van de classispredikanten is er ineens een forse uitbreiding van de leden. Want binnen het FUGO-gebied zijn vier classispredikanten te vinden, die oecumenische contacten onderhouden met zusterkerken in de regio.

Hoe is de samenwerking met de andere classispredikanten en de scriba?

‘Het is natuurlijk een nieuwe groep, al kende ik er al wel een paar van. De onderlinge ontmoeting is belangrijk. We hebben nu twee keer een tweedaagse gehad. We beginnen in de kapel van het Landelijk Dienstencentrum, en met een moment van bezinning. Er is veel ruimte voor casuïstiek en de scriba komt altijd langs om ons bij te praten over wat er speelt in de kerk. Meestal hebben we in de middag bezoek van een groep of orgaan, van binnen of buiten de kerk.’

Welke theologen bieden jou inspiratie bij dit werk?

In verband met pionierswerk en nieuwe gemeentevormen zijn er Anglicaanse theologen die mij inspireren zoals Michael Moynagh met zijn boek: ‘Changing World, Changing Church. New forms of church; out-of-the-pew thinking; initiatives that work’ (2001). Deze theoloog is een van de velen die mij beïnvloed hebben. Hij zegt bijvoorbeeld: de kerk stond vroeger midden in het dorp, in de samenleving. Nu laten mensen in de week de kerk letterlijk achter hun rug. De kerk staat niet

meer in het middelpunt. Allerlei dingen zijn buiten de directe omgeving. De uitdaging nu is hoe je daarmee omgaat. Verder kan ik noemen Van de Beek en Bonhoeffer. En Thomas à Kempis is al heel lang een blijvende bron van meditatie.’

Waar kijk je naar uit het komend seizoen?

‘Ik ga dus dat onderzoek doen naar de predikanten die meerdere gemeenten dienen. Daar hoop ik wat meer zicht op te krijgen. Ik hoop ook dat we tot een classicaal beleidsplan komen. Ook zouden we intensiever contact moeten hebben met kerkenraden bij een vacature, vooral bij kleinere predikantsformaties. En ik ga verder met het bezoeken van de gemeenten en de predikanten, dat doe ik graag. Er zijn heel mooie gesprekken bij, en dat voedt mij ook weer. Het is goed om te zien hoe men aan het werk is in en voor de kerk. En het bemoedigt mij bij al die krimp dat nog zoveel mensen zich voor de kerk inzetten.’ ♦

Classispredikant, pastor pastorum?

Op de predikantendag die in het teken staat van pastoraat als begonnen werk ligt bij mij de vraag of de classispredikant pastor pastorum is. Wij zijn sinds september in dit ambt begonnen.

Door Julia van Rijn

De functie maakte op papier een ontwikkeling door. In *Waar een Woord is is een weg* gaat het over de voorzitter van de classis die het persoonlijk gezicht is. 'Hij of zij weet zich verantwoordelijk voor de gemeenten en predikanten in de regio. De voorzitter is geen regelbaas, maar iemand met een herderlijke opdracht. Hij of zij is pastor pastorum'. Gelukkig zijn wij als classispredikanten geen voorzitter van de classis geworden. De kerkorde spreekt in ord. 4-16 in meer bestuurlijke termen: 'De classispredikant geeft gestalte aan de verantwoordelijkheid van de classicale vergadering voor het toezien op de gemeenten en ambtsdragers'. Nu heeft 'toezien' natuurlijk ook een pastorale kant, maar van een 'pastor pastorum' wordt in de kerkorde niet meer gesproken. Het nieuwe Handboek voor de classicale vergadering, Leve de classis, citeert de tekst die bij de verbintenisdienst van alle classispredikanten is uitgesproken, door collega Arie van der Maas en mij voor de gelegenheid geschreven. Wij hebben de functie in weer wat meer pastorale termen beschreven: 'De classispredikanten dragen mede zorg voor het geestelijke welzijn van de predikanten en kerkelijk werkers en bemoedigen hen met het oog op hun roeping. Zij zullen, met de goede herder voor ogen, de gemeenten en ambtsdragers in hun classis liefdevol begeleiden...'

Wanneer ik op bezoek ga bij een gemeente, een van de belangrijkste taken van de classispredikant, leg ik uit dat we geroepen zijn tot geestelijk leiderschap. Wij zijn bestuurders, onze bedding

is het breed moderamen en de classis. Met die gremia zijn wij verantwoordelijk voor het bestuur en beleid van de classis op tal van terreinen. Ook werkt de classispredikant nauw samen met de voorzitter van het college van visitatoren, bij latente of manifeste spanningen en conflicten in gemeenten.

Daarnaast zijn we als classispredikant ook echt dominee. Met de goede herder voor ogen willen we zorg dragen voor het geestelijk welzijn van onze collega's. En dan zeg ik er meteen bij: bestuurder en dominee, soms schuurt het.

Stel, het rommelt in een gemeente. De predikant vraagt om een gesprek. Ik ga de verkenning aan. Ik merk dat de predikant in een lastig parket zit. Mijn hart gaat naar hem of haar uit. Je spreekt samen, bidt samen. Tegelijk merk je dat er veel aan de hand is. Ik schakel de visitatie in. De visitatoren doen hun werk in de gemeente en brengen een pittig advies uit aan het breed moderamen, dat soms mede de predikant betreft. Een volgende stap is dat het breed moderamen de positie van de predikant ter beoordeling voorlegt aan het generaal college voor de ambtsontheffing: is een losmaking aan de orde, of in het uiterste geval, ambtsontheffing? Die verantwoordelijkheid moet je als classispredikant samen met het breed moderamen nemen. En dan is je pastorale rol meestal uitgespeeld. Wel kan je er voor zorgen dat de predikant en zijn of haar gezin pastorale zorg krijgen van een collega uit de werkgemeenschap. De rol van de classispredikant bij spanningen en conflicten is die van regisseur. We zien toe op het proces om te komen tot een oplossing. Een classispredikant kan in zo'n proces geestelijk leiderschap tonen, maar de pastorale rol is beperkt.

Gelukkig is dat niet het hele verhaal. Collega's bellen mij, omdat ze willen sparren over iets wat ingewikkeld is en ze even niet kunnen delen met hun kerkenraad of plaatselijke collega's. Ik kan hen aanhoren, adviseren, bemoedigen. Hoewel ik geen

De Bijna-Bisschop

Klaas van der Kamp, sinds september 2018 classispredikant voor de classis Overijssel en Flevoland besloot zijn eerste honderdtwintig dagen aan het papier toe te vertrouwen. Hoe is het leven van de classispredikant in de praktijk? Het boekje is bedoeld als bijdrage aan het gesprek over hoe we de classispredikant willen zien en willen laten werken. Lezers worden uitgenodigd mee te denken over de invulling van deze nieuwe functie binnen de Protestantse Kerk. Inmiddels verscheen een tweede druk. Meer informatie vindt u op zijn website: www.klaasvanderkamp.nl/colofon/debijna-bisschop. Daar vindt u ook een digitale versie. Met een e-mail kunt u het boekje bestellen, de prijs is € 12,50, de omvang 146 pagina's.

langdurig pastoraat voor zieke collega's op me kan nemen, kan ik wel eenmalig belangstelling tonen en eventueel nog eens bellen. Soms krijg ik signalen uit een werkgemeenschap: bel die en die eens, we zien dat het niet goed gaat. En dat doe ik dan met de vraag: wat heb je nodig?

Voorafgaande aan het bezoek aan de kerkenraad bezoek ik de predikanten of kerkelijk werker van de gemeente. Daar komt het pastorale aspect nog het meest tot zijn recht. Ik vraag hoe het met hem of haar gaat, of hij zijn werk goed kan doen, hoe haar relatie

met de kerkenraad en de gemeente is. Ik vraag naar zijn of haar ziel. Het kan allemaal heel goed gaan, en toch af en toe zwaar zijn. Je kunt zo opgaan in het organiseren dat je aan je eigen spiritualiteit niet toekomt. Het is mooi daarover met elkaar te spreken. Ik herken veel. Ik ben ook dominee en heb meer dan dertig jaar verschillende wijkgemeenten gediend. Als ik aan het einde van het gesprek vraag of ik met hem of haar mag bidden, dan is de collega wel eens verrast, soms ontroerd. Op die momenten weet ik dat het goed is dat het gezicht van de classis een predikant, een pastor is, met de goede herder voor ogen. ♦

Een nieuwe generale regeling in de HHK

De generale regeling voor de predikantstraktementen en -pensioenen binnen de Hersteld Hervormde Kerk is vernieuwd

Door Pieter van den Boogaard

In de Hersteld Hervormde Kerk (hierna: HHK) is op 1 januari 2019 een nieuwe generale regeling voor de predikantstraktementen en predikantpensioenen (hierna: GRPP) van kracht geworden. Deze generale regeling vervangt de generale regeling voor de predikantstraktementen en de generale regeling voor de predikantpensioenen die nog uit de Nederlandse Hervormde Kerk (hierna: NHK) stamden. De kerkorde van de HHK is dezelfde als die van de NHK en is opgebouwd uit zogenaamde romeinse artikelen, die nader uitgewerkt worden in ordinanties, waaraan ten behoeve van de praktische uitvoering generale regelingen zijn gelieerd. Medio 2016 is door de generale synode ordinantie 13 (voor het pastoraat) aangepast. Nu was het de tijd om de daaraan gelieerde generale regelingen te vernieuwen. In dit artikel krijgt u een inkijkje in die wijzigingen.

De GRPP omvat 53 artikelen, verdeeld over zes hoofdstukken. Alle elementen van de bezoldiging van de predikant zijn erin

uitgewerkt. Binnen het bestek van dit artikel bespreken we de grootste wijzigingen met betrekking tot de predikantstraktementen, de omslagbijdrage, de ambtswoning en de voorziening in pensioen en arbeidsongeschiktheid.

Predikantstraktementen

Voor de bepaling van de hoogte van het traktement waren twee basisgegevens van belang: het ledenaantal van de gemeente en de leeftijd van de predikant. In de oude regeling waren gemeenten naar ledenaantal ingedeeld in vier groepen. Deze groepen waren medebepalend voor de hoogte van de aanvangswedde. Kortweg: hoe groter de gemeente, hoe hoger het traktement. Deze systematiek is losgelaten. Dat geldt ook voor de leeftijdstreden die eveneens medebepalend waren voor de hoogte van de aanvangswedde. De aanvangswedde is gewijzigd in een zgn. basistraktement dat voor elke predikant, ongeacht het ledenaantal van de gemeente en de leeftijd van de predikant, gelijk is. De hoogte van het basistraktement is per ingangsdatum gelijkgesteld aan de hoogste groep en 'oudste' leeftijdtrede van de oude indeling. Voor jonge predikanten en predikanten in middelgrote en kleine gemeenten betekende dit een verhoging

van het traktement. De hierdoor stijgende pastoraatslasten voor gemeenten zijn in de meeste gevallen ondervangen door de gewijzigde heffingssystematiek van het omslagstelsel (voorheen quotum). Naast het basistraktement ontvangen predikanten zgn. periodieken. Deze periodieken zijn nog wel gekoppeld aan de leeftijd van de predikant. Een predikant van 30 jaar of jonger ontvangt één periodiek, een predikant in de leeftijd van 31 tot 45 jaar ontvangt elk jaar een extra periodiek. De periodieken worden gefinancierd vanuit het geheel van de kerk, de inkomsten worden verkregen vanuit een omslagbijdrage die over alle gemeenten wordt geheven. Deze omslagbijdrage was na 2004 gekoppeld aan de rekenkundige omvang van de predikantsplaats(en) van een gemeente. Er ontstond echter een trend dat grote gemeenten genoeg namen met één volledige predikantsplaats en kleinere gemeenten alle zeilen bij moesten zetten om de predikantsplaats in stand te houden of zelfs uit te breiden. In de praktijk betekende dit dat kleine gemeenten onevenredig bijdroegen aan het omslagstelsel. Omdat dit stelsel gebaseerd is op solidariteit en evenredigheid, is in de nieuwe GRPP de omslagbijdrage gekoppeld aan het ledenaantal van de gemeente. Hierdoor

worden de lasten evenredig verdeeld over de gemeenten. Daarnaast speelt in de afweging over instandhouding of uitbreiding van de predikantsplaats dit financiële aspect geen rol meer.

Ambtswoning

Een andere wijziging in de generale regeling betreft de ambtswoning. In de oude regeling was er tamelijk veel vrijheid voor gemeenten om geen pastorie ter beschikking te stellen, maar in plaats daarvan een vergoeding voor het gemis van een ambtswoning te verstrekken. Tevens hadden predikanten keuzevrijheid om de ambtswoning niet te betrekken. Echter, uit de praktijk bleek dat het bezit van een eigen woning in de standplaats de mobiliteit in het beroepingswerk niet ten goede kwam. Tevens leerde de ervaring dat de financiële risico's groot zijn, zeker in economisch neergaand tij. In de GRPP is nu bepaald dat gemeenten aan de predikant een ambtswoning beschikbaar dienen te stellen. Deze woning dient passend te zijn bij de waardigheid van het ambt van

Pieter van den Boogaard is predikant bij de Hersteld Hervormde gemeente te Ederveen en ambtelijke secretaris van de commissie kerkorde van de Hersteld Hervormde Kerk.

De Hersteld Hervormde Kerk

De HHK bestaat uit 120 (wijk)gemeenten en telt bijna 60.000 leden. De kerk wordt gediend door 67 predikanten voor gewone werkzaamheden, twee zendingspredikanten en twee predikanten zonder gemeente. Daarnaast zijn er 39 predikanten met de rechten of bevoegdheden als van een emeritus. De kerk is ingedeeld in zes classicale vergaderingen die gewoonlijk drie keer per jaar vergaderen. De generale synode telt 42 leden en komt eveneens drie keer per jaar bijeen. De predikanten worden opgeleid aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit (VU) en het Hersteld Hervormd Seminarium eveneens aan de VU. De kerkorde is de Hervormde Kerkorde van 1951 die momenteel aangepast wordt aan de huidige situatie in de kerk.

predikant en de samenstelling van diens gezin. De gebruikskosten dienen in overeenstemming te zijn met wat maatschappelijk gangbaar is. Daarnaast is verwoord dat de werkruimte bij of nabij de pastorie geschikt dient te zijn om gemeenteleden te ontvangen en om te studeren. Alleen in uitzonderlijke gevallen en met toestemming van de landelijke commissie toezicht en financiën kan gekozen worden voor het verstrekken van een vergoeding voor het gemis van een ambtswoning. Als onderdeel van de bezoldiging van de predikant is het zgn. 'vrij wonen' gehandhaafd. De predikant draagt alleen de fiscale lasten hiervan. In de GRPP is tevens verwoord dat de verhuiskosten van de predikant en diens gezin en de kosten voor de inrichting van de pastorie in redelijkheid gedragen worden door de gemeente. Er wordt geen vaste vergoeding meer aan de predikant verstrekt. Alleen als gemeente en predikant niet tot overeenstemming komen, kan op declaratiebasis, tot een vastgesteld maximum, een vergoeding voor inrichtingskosten aan de predikant worden verstrekt.

Pensioen- en arbeidsongeschiktheid

De pensioen- en arbeidsongeschiktheidsvoorziening voor de dienstdoende predikanten worden namens de kerk collectief geregeld door de stichting voor de predikantpensioenen. De stichting treedt hierbij op als intermediair tussen enerzijds de predikanten en de gemeenten en anderzijds de pensioenverzekeraar. Naast de HHK

nemen ook de voorgezette Gereformeerde Kerken in Nederland hierin deel. In de GRPP is opgenomen op welke wijze de vaststelling en wijziging van de pensioenvoorziening plaatsvindt en hoe de verhouding is tot de genoemde stichting.

Daarnaast is aan de GRPP een nieuw 'protocol begeleiding en voorkoming arbeidsongeschiktheid' gekoppeld om predikanten die arbeidsongeschikt (dreigen te) raken goed te kunnen begeleiden.

Overige

De regeling is verder op vele details aangepast. Zo kent de HHK geen provinciale kerkvergaderingen en de daaraan gekoppelde organen. Ook is het toezicht op het beheer op een andere manier vormgegeven. De GRPP is hiermee in lijn gebracht. Oude bepalingen ten aanzien van pastoralia, de verrekening van neveninkomsten, bijzondere vergoedingen en regelingen voor bijvoorbeeld vicarissen zijn vervallen omdat die ook geen plaats meer hebben in de kerkorde of praktisch niet meer bestaan. De regeling is uiteindelijk compacter, eenvoudiger en duidelijker geworden.

De generale regeling en de bijbehorende documenten zijn te vinden op:

www.hhk.nl/generale-regelingen

Met dank aan dhr. J.M. Janssen, kerkelijk bureau Hersteld Hervormde Kerk, kerkvoogdelijke zaken, voor het kritisch meelezen. ♦

Rond de tafel

Door Liuwe H. Westra

Mirella Klomp, Peter-Ben Smit, Iris Speckmann (red.),
Rond de tafel. Maaltijd vieren in liturgische
contexten
Berne Media 2018, 221 pp. € 24,90,
ISBN 9789089722942 (ook als e-boek verkrijgbaar)

Deze bundel weerspiegelt een verandering die al een aantal jaren waar te nemen is. In een groot deel van de recentere kerkgeschiedenis waren er amper raakvlakken tussen maaltijd en sacrament. Het 'Heilig Avondmaal' was zo heilig, dat het nauwelijks als een maaltijd werd beleefd - hooguit verwees het naar een maaltijd, en dat was dan ook nog een heel bijzondere. Aan de andere kant waren maaltijden zo gewoon, dat ze geen enkele rituele of zingevende functie meer leken te hebben. Eten werd tot zitten met een bord op de bank voor de buis. Beide uitspraken gaan nu niet meer op. Het Avondmaal (of Maaltijd van de Heer, of Tafel van de Heer) wordt weer meer beleefd als een gezamenlijke maaltijd, en buiten de kerkmuren krijgen maaltijden steeds meer ook een spiritueel karakter. Uiteraard gaan dergelijke ontwikkelingen theologen niet voorbij. Er is dan ook sinds 2016 een Nederlands-Vlaams-Afrikaans netwerk 'maaltijdonderzoekers', dat in deze bundel zijn eerste bevindingen presenteert.

De bundel bevat twaalf bijdragen, maar daar moet de lezer geen diepere symboliek achter zoeken. Juist andersom: elk artikel geeft vooral een inkijk in het onderzoek van de betreffende auteur, een gemeenschappelijke lijn moet blijkbaar nog worden uitgezet. Dat is dan ook de kracht en de zwakte van deze bundel. Sterke en inspirerende artikelen worden afgewisseld met zwakkere of althans erg voorspelbare. Dat is jammer, maar misschien in dit stadium ook onvermijdelijk. Hopelijk vinden deze en andere onderzoekers een weg naar een werkelijk gemeenschappelijk project, want naar mijn mening kunnen kerk en theologie daar zeker hun voordeel mee doen.

Dat blijkt alleen al hieruit, dat één van de meest voorkomende thema's dat van de gemeenschap is. Het lijkt een open deur, maar is dat niet. Voor wie zich enigszins bezighoudt met beleid en toekomst van de kerk, weet dat daar de grootste uitdagingen liggen van dit moment, zowel op plaatselijk als bovenplaatselijk niveau, intra- en interkerkelijk. De tijd dat men streed over de juiste uitleg van de Bijbel of de beste christelijke inrichting van de maatschappij ligt wat dat betreft achter ons. Waar behoefte aan is, is gemeenschap.

Het is ondoenlijk hier alle bijdragen afzonderlijk te bespreken. De eerste twee bevatten voor theologen misschien het meeste nieuws, omdat daarin vooral ontwikkelingen op het gebied van maaltijden buiten de kerk worden besproken. Dat geldt zeker voor de openingsbijdrage van Klomp en Barnard, die laten zien dat eten en drinken niet meer zonder betekenis gedacht kunnen worden. Dat levert dilemma's op, maar ook mogelijkheden, zoals die van de 'casual sacramentaliteit' van een 'uitgestelde koffie' (voor mij überhaupt een nieuw begrip, maar aansprekend!). Ook de vergelijking van een doopsgezinde avondmaalsviering en de gezamenlijke maaltijd op een roeiclub (Speckmann en Anbeek) is de moeite waard. Tussen beide rituelen is duidelijk overeenkomst, maar ook verschil, en het lijkt zinvol beide verder te bedenken. Vergeleken daarmee steekt de bijdrage van Smit over 'het lichaam van Christus aan tafel', het spijt me te moeten zeggen, enigszins mager af. Het lijkt bijna alsof dit stuk met een andere focus is geschreven, en bovendien wordt onze blik plotseling van ontwikkelingen in de huidige maatschappij afgebogen naar het Korinthe van de eerste eeuw.

Hierna gaan bijna alle stukken verder over kerkelijke maaltijden, wat de bundel ook iets onevenwichtigs geeft. Interessant vind ik vooral het artikel van Sinia over (hoogstwaarschijnlijk) de eerste gemeente van reformatische snit die samen met kinderen het Avondmaal ging vieren: de vrijgemaakte kerk van Rijsbergen, en dat rond 1960! Boeiend is niet alleen de beschrijving op zich, maar ook de reflectie: enerzijds lijkt veel van toevallige en persoonlijke factoren af te hangen, anderzijds zat dit blijkbaar zozeer in de lucht, dat vergelijkbare ontwikkelingen bijna op hetzelfde moment in andere Westeuropese landen plaatsvonden. Ook de deskundige bespreking van het verband tussen plaats en wijze van vieren in een kerkgebouw van Ploeger is de moeite waard.

Deze bundel bevat nog lang geen dwarsdoorsnede van gemeenschapsvieringen in kerkelijk Nederland, laat staan van maatschappelijke ontwikkelingen die kansen bieden voor een nieuw begrip van sacramentaliteit. Een vervolg is wat mij betreft dus meer dan welkom. Hopelijk kiest de redactie dan wel voor voetnoten in plaats van (ook nog eens doorgenummerde!) eindnoten. ♦

‘Tegen de predikant met een tijdelijke opdracht’

‘Tegen de predikant met een tijdelijke opdracht’ – onder die titel publiceerde prof. dr. A.A. van Ruler een artikel in *Woord en Dienst* van 15 april 1961. Ik vond het in het vorig jaar verschenen deel 5B van zijn *Verzameld Werk*, dat mij onlangs ter recensie toegezonden werd. Het is de moeite waard om het stuk onder de loop te nemen.

Door dr. Jan Dirk Wassenaar

Als een uitzendbureau

Dat het niet verkeerd is om ‘Tegen de predikant met een tijdelijke opdracht’ te bekijken, heeft te maken met een recente ontwikkeling in de Protestantse Kerk in Nederland, die tot het volgende bericht op de website van de kerk leidde: ‘Medio 2019 wordt het mogelijk: u kunt de dienstenorganisatie bellen voor een tijdelijke predikant. Bijvoorbeeld wanneer de gemeente vacant is, bij langdurige ziekte of zwangerschapsverlof. Het werkt min of meer op dezelfde wijze als een uitzendbureau: voor de gemeente is een geschikte en ervaren kracht direct beschikbaar. Voor de predikant betekent het detachering naar een passende gemeente en op den duur een vaste aanstelling als ambulant predikant. Ook voor predikanten die flexibel beschikbaar zijn is er de mogelijkheid om als ambulant predikant ingezet te worden.’ Voor de goede orde: de ambulant predikant moet niet verward worden met de interim-predikant. Wel worden beiden op tijdelijke basis vanuit de mobiliteitspool naar een gemeente gedetacheerd, maar hun taak is verschillend. De ambulant predikant is voor wat men ‘het gewone werk’ in de gemeente zou kunnen noemen. Hij/zij moet flexibel zijn, zich snel thuis kunnen voelen in een gemeente en ook weer afscheid kunnen nemen. De interim-predikant wordt niet ingezet voor het reguliere vervangingswerk. Hij/zij werkt in een gemeente waar ‘huiswerk’ te doen is: bezinning op de toekomst, een

veranderingsproces of het omgaan met een crisissituatie. Nog een laatste opmerking in dit verband – van belang voor het vervolg: zulke ‘tijdelijke predikanten’ zijn geen lid van de kerkenraad.

Tijdelijke aanstellingen

Aan de invoering van de nieuwe regeling is het een en ander voorafgegaan. Basis van de veranderingen is de vorig jaar aan het bestuur van de dienstenorganisatie aangeboden nota ‘Tijdelijke aanstellingen voor predikantswerkzaamheden. Een onderzoek naar de huidige rechtspositionele regimes waarin op tijdelijke basis predikantswerkzaamheden kunnen worden verricht en voorstellen voor vereenvoudiging en voor bevordering van de rechtsgelijkheid.’

Daarover is in de vergaderingen van de generale synode van november 2018 en april 2019 gesproken.

De genoemde nota beweegt zich op het terrein van arbeidsrechtelijke regelingen en financiële consequenties.

Ambtstheologische overwegingen spelen daarin amper een rol. In het artikel van Van Ruler ligt dat totaal anders. Maar eerst iets over de context van het stuk. De aanleiding was, dat in de classicale vergaderingen geconsidereerd moest worden. Onder meer over het voorstel om vicarissen de bevoegdheid tot bediening van de sacramenten te geven en over de mogelijkheid om een predikant met een tijdelijke opdracht te beroepen. Het ging uiteindelijk allemaal niet door.

Romeinse artikelen en ordinanties

Wat de eerste kwestie – de bediening van de sacramenten – betreft het volgende.

Dr. mr. K.-W. de Jong heeft (in een artikel in *Kerk & Theologie* 69 (2018) nr. 3) met betrekking tot de sacramentsbevoegdheid laten zien dat de kerkorde in twee ordinanties (2-18 en 3-12-11/12) uitzonderingen op de regel in de kerkorde in engere zin kent, terwijl de laatste inmiddels ook op pioniersplekken van toepassing verklaard is. De bevoegdheid ligt dus inmiddels niet meer exclusief bij de predikant. Volgens De Jong moet de synode zich omwille van haar geloofwaardigheid buigen over de vraag hoe de sacramentsbevoegdheid geregeld moet worden. Hij noemt twee mogelijkheden als hoofdlijnen. Men kan de Romeinse artikelen van de kerkorde handhaven en de kerkelijk werkers de status van predikant verlenen. De andere mogelijkheid: de Romeinse artikelen wijzigen. De Jong spreekt zich voor de eerste route uit. Waarbij hij wel het belang van opleiding en toelating benadrukt. Wat de tweede kwestie – de mogelijkheid om een predikant met een tijdelijke opdracht te beroepen – betreft: pas in 1974 werd de mogelijkheid geboden om een predikant met beperkte werktijd te beroepen, voor ten hoogste vijf jaar.

Andere nieuwigheden

Nu de ambtstheologische overwegingen van Van Ruler. Hij stelt vast dat bij de nieuw voorgestelde figuur van de tijdelijke predikant het element van de tijdelijkheid wordt ingevoerd. Dat vindt hij geen bezwaar. Maar hij signaleert dat er andere nieuwigheden in het ambt van dienaar des Woords worden binnengesmokkeld die hij minder onschuldig vindt. Een van de kwesties is, dat zo’n predikant wel volwaardig in het ambt staat, ‘maar dat hij niet een aantal ouderlingen en diakenen in het aanzijn roept.’ Ik lees die zin zo dat zo’n predikant niet ingebed is in het geheel van de kerkenraad. Er is geen gemeenschappelijkheid in functioneren van de ambten meer, in de gemeenschap van de gemeente. Om op de

ouderlingen en de diakenen terug te komen: zij zijn vreemdelingen voor de tijdelijke predikant. 'Die dan bovendien nog zeggenschap over zijn werk krijgen. Enerzijds staat hij eenzaam in de kerkenraad. Anderzijds komt hij – juist daardoor – onder de kerkenraad te staan. Hij is niet helemaal een stuk kerkenraad. Want daarvoor moet een dominee eigen ouderlingen en diakenen bij zich hebben.', aldus Van Ruler.

Een andere nieuwigheid is volgens Van Ruler dat de predikant met een tijdelijke opdracht de ambtelijke vergaderingen (kerkenraad en classis) met adviserende stem bijwoont. Is hij dan nog wel echt lid van het lichaam van de ambtelijke vergadering en doet hij nog echt mee in de regering van de kerk door Christus?

Het element van onderschikking

Onder het veelzeggende motto 'Ondergeschikt' stelt Van Ruler dat met de aanduiding 'bijstandelijkheid' een nieuw kenmerk van de tijdelijke predikant wordt ingevoerd. Hij vraagt dan: 'Hoe zal men, wanneer deze 'bijstandelijkheid' hét kenmerkende van een bepaald soort ambtsdragers is, het element van onderschikking – van de ene ambtsdrager onder de andere – in het ambt buiten de deur houden? (...) Wij krijgen hier vóór ons de assistent-minister. De assistanceverhouding is de kern van de zaak. En toch staat deze man volledig in het ambt! Daarmee is in het ambt zelf de verhouding van bijstand, hulp, toegevoegd-zijn-aan, ondergeschiktheid van de ene aan de andere ingevoerd! En daarmee in de kiem de verhouding van lager en hoger.' Van Ruler noemt dat een grensoverschrijding: men brengt daarmee een geheel nieuwe dimensie in het gereformeerde kerkrecht. Daarin was het niet de bedoeling dat de ene ambtsdrager boven de andere zou staan, maar dat gaat nu zijns inziens wel gebeuren.

Dat is nog eens ambtstheologische taal! Dat iedereen het met Van Ruler eens was, kan niet gezegd worden, al werden de voorstellen in 1961 niet aangenomen. Een

van Van Rulers opposenten was prof. Dr. H. Berkhof. Hij noemde de gronden waarop zijn collega zijn veto uitsprak niet steekhoudend. Hij zag de tijdelijke predikant niet als 'rustverstoorder in een schoon kerkordelijk ambten patroon', maar veeleer als de redder.

De kerk als geheel

Ik schreef dat ambtstheologische overwegingen in 'Tijdelijke aanstellingen voor predikantswerkzaamheden' amper een rol spelen. Ze zijn in één zin samen te vatten. Die zin is te vinden op de website van de Protestantse Kerk in Nederland: de nieuwe regeling van de tijdelijke predikant vraagt een ambtsopvatting die niet exclusief de gemeente betreft, maar de kerk als geheel. Dat is niet nieuw. Van Ruler wijst er in 1961 al op dat we bij de predikanten voor buitengewone werkzaamheden iets soortgelijks hebben. Maar, zegt hij dan: 'daar voltrekt het zich in de algemene kerk; zij hebben tenminste een orgaan van bijstand om zich heen (...) bij de predikant met een tijdelijke opdracht wordt het ook in de plaatselijke gemeente ingevoerd; dan is het ook niet meer 'buitengewoon', het is bezig normaal te worden (...)'. Nog iets over een ambtsopvatting die de kerk als geheel betreft: de vraag doet zich voor of hier inmiddels, anno 2019, niet 'kerk = dienstenorganisatie' bedoeld wordt.

Fijne structuurvragen

Ten slotte. In de loop van de jaren is er op het kerkelijk erf veel veranderd. Om een voorbeeld te noemen: het is al lang niet meer zo dat elke predikant lid van de classisale vergadering is. Dat neemt niet weg dat de inzichten van Van Ruler naar mijn mening nog steeds te denken geven. Ik ben onder de indruk geraakt van zijn ambtstheologische overwegingen. Er is één zin die ik wil onderstrepen: 'Onder protestanten is tegenwoordig het zintuig voor de fijne structuurvragen in de ambtelijke inrichting van het lichaam van Christus dusdanig verzwakt en afgestompt, dat men zich gewoonlijk alleen maar laat leiden door

datgene, wat in de praktijk noodzakelijk of onmisbaar lijkt.' Het lijkt erop dat de synode van de Protestantse Kerk in Nederland iets daarvan beseft heeft door in april te besluiten tot nadere ambtstheologische bezinning, alvorens inzake het dienstwerk van predikanten en kerkelijk werkers – nog meer dan men al gedaan heeft – besluiten te nemen die op gespannen voet kunnen staan met wat naar de norm van het gereformeerde kerkrecht hooggehouden moet worden.

Belangrijk werk

Ik schreef dat deel VB van het Verzameld Werk van Van Ruler mij ter recensie toegezonden werd. Deze bespreking van een enkel artikel van Van Ruler moge duidelijk maken dat de mensen die het deel samengesteld hebben (dr. D. van Keulen, dr. P. van den Heuvel en drs. J. Stelwagen) belangrijk werk geleverd hebben. Het ene artikel laat al zien dat de visie van Van Ruler nog steeds te denken geeft. ♦

N.a.v. A.A. van Ruler, Verzameld Werk.
Deel 5B. Kerkorde, kerkrecht, ambt;
KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht,
2018; gebonden uitgave, 912 p.;
ISBN 978 90 239 5539 9; prijs: € 59,90.

Pionieren en bezuinigen: gaat dat wel samen?

Het is lastig dat er een discussie over het ambt ontstaat in een bezuinigende kerk, omdat die twee maar moeilijk van elkaar los gedacht kunnen worden. In het rapport 'Mozaïek van Kerkplekken' wordt de nood waarop de kerk reageert als volgt aangeduid, pag. 4: "Wat doen we als een groep vrijwilligers een kliederkerk start en er komt een vraag om een kindje te dopen, mogen die vrijwilligers dat dan dopen of moet een predikant dat doen?" Dit voorbeeld - waarmee het rapport inzet - is niet zomaar uit de lucht gegrepen. Dit is wat er speelt: mogen vrijwilligers dopen of het avondmaal bedienen?

Door Jurgen van den Herik

Brood en wijn

Pioniersplekken worden vaak aangeduid als: 'de bekende boodschap in een vernieuwde vormgeving'. Dus bijbeluitleg als 'bekende boodschap' wordt geen riskante onderneming geacht, maar bij doop en avondmaal is dat anders. Dan loopt de dopeling, en degene die een stukje brood aangereikt krijgt of een slokje druivensap neemt, een aanmerkelijk risico. Moet dan niet een academisch gevormd theoloog ten tonele verschijnen? Wie even dieper nadenkt concludeert dat die wijze van doen niet zal werken. Het is niet duidelijk te maken dat je om de bijbel uit te leggen nauwelijks opleiding nodig hebt maar om brood te breken of een beker uit te reiken wel academisch geschoold moet zijn. Ik

zou denken dat het eerder andersom is en dat mensen, maar ook de samenleving als geheel, door bijbeluitleg best gevoelige schade kunnen oplopen, meer dan door brood en wijn te nemen. Duidelijk is dat het rapport deze vraag over de dominee die zou moeten worden ingevlogen voor een doop, met een duidelijk 'neen' beantwoordt; en daarna een weg opent voor vrijwilligers om in zo'n kerkplek predikant of 'pastor' te worden.

Oecumene

Het is echter de vraag waarom de PKN zo graag de pioniersplekken binnen die kerk wil trekken. Waarom zouden die niet als 'Fresh Expressions', of in het kader van 'Emerging Church', oecumenisch op mogen groeien? Is dat nadelig voor die plekken zelf? Of voor de PKN? Het rapport geeft aan dat veel pioniersplekken in Nederland grote moeite hebben om aan te sluiten bij de PKN-structuur. Is het daarentegen niet de PKN zelf die veel moeite doet om de pioniersplekken vooral PKN te laten zijn?

Twee of drie

Opvallend is dat het rapport nogal leunt op het Lima-rapport Baptism Eucharist and Ministry. 'Mozaïek' stelt dat met name de doop belangrijk moet blijven in

pioniersplekken, en ook gedegen geregistreerd dient te worden. De doop wordt genoemd: het toetreden tot de kerkelijke gemeente. Maar Lima benoemt de doop nu juist niet: het toetreden tot de kerk, of de gemeente, maar een toetreden tot Christus. Daar komt bij dat het rapport 'Mozaïek' een erg magere – en in mijn ogen onvoldoende – definitie van kerk hanteert. Kerk is daar: waar twee of drie in mijn Naam bijeen zijn (Matth. 18:20). Maar Jezus maakt die opmerking niet in het kader van de vraag naar wat een kerk is. Hij heeft het over de 'broeders' die de bestaande gemeente tot zonde verleiden door zo te opteren voor de status quo, dat kinderen en mensen in een maatschappelijk zwakke of verslaafde positie daardoor ten val komen (Matth. 18: 1-14). Die broeders moeten worden vermaand maar dat kan volgens Jezus alleen indien je – met z'n tweeën of drieën – getuigt tegen dat wat die broeders doen waardoor ze de kleinen in de gemeente laten struikelen. Dat 'twee of drie' in Mattheus 18: 20 slaat op het probleem in vers 16! Jezus heeft het dus niet over de 'kerk'. Jezus heeft het over een hachelijk probleem in de bestaande Joodse gemeente, niet over de minimale voorwaarde voor het ontstaan van een – nieuwe – kerk.

Israël

Israël komt slechts marginaal aan de orde in 'Mozaïek' bijvoorbeeld bij de idee dat een hoeveelheid van minimaal tien leden – als dat een besluit voor een kerkplek zou zijn – 'losjes' zou aansluiten bij de Joodse traditie. Dat woord 'losjes' is veelzeggend. En met pag. 38 van het rapport heb ik erg veel moeite. Eerst is er een gedeelte over de joodse besnijdenis, een gedeelte dat theologisch niet voldoende is uitgewerkt en maar beter geschrapt zou kunnen worden. Daarna vervolgt het rapport met: het kantelende beeld in het Nieuwe Testament. Een gevaarlijke aanduiding, ook omdat het rapport op een opvallende manier Paulus citeert: "Door geloof dat zichtbaar wordt in de doop kan iedereen, slaaf of meester, Jood of Griek, man of vrouw, deel van de gemeente worden". Op deze plek hebben de schrijvers van het rapport ten onrechte de beslissende volgorde, die Paulus heel bewust hanteert, vrijelijk aangepast. Paulus heeft het namelijk allereerst over: Joden en Grieken! Het grote schisma dat Paulus vreesde was namelijk de breuk tussen: Joden en Grieken, Een breuk die zich in de messiaanse gemeente nog niet voltrokken had, maar wel dreigde.¹

Predikant-onvriendelijk

Waar ik tegenaan loop is dat de toon ook predikant-onvriendelijk lijkt. Ze vernieuwen niet, ze pionieren niet, ze studeren niet, ze doen slechts de gewone dingen: preken en pastoraat. Beide kunnen anderen ook, en misschien wel beter, dus wat hebben we aan die te dure dominees? In zo'n klimaat is het begrijpelijk dat predikanten voor hun ambt en hun vak opkomen. Even logisch is het wanneer HBO-opgeleiden dat ook doen, want die zijn dan de goedkope alternatieven waar de kerk op mikt – maar dat heeft zich nog niet vertaald in een behoorlijke rechtspositie, om maar iets te noemen. Zo komen kerkelijk werkers en predikanten tegenover elkaar te staan terwijl ze dat niet willen en er zelf ook geen baat bij hebben. De argumenten worden ook onaangenaam. Predikanten zeggen: wij beheersen Grieks en Hebreeuws en zijn dus niet afhankelijk

van de eenzijdigheden van vooral de moderne en 'begrijpelijke' vertalingen. Daar valt wel wat op af te dingen. Hoeveel predikanten houden hun klassieken nog voldoende bij? Nogal wat gemeenteleden en kerkenraden hebben een broertje dood aan een predikant die studie maakt van deze 'vreemde' teksten, en vinden dat 'zonde van die dure uren', die eraan worden besteed.

Internationaal

We komen vooral verder als we internationaal durven kijken. In 1983 promoveerde dr. Takatso Mofokeng in Kampen op het proefschrift "The Crucified among the Crossbearers" waarin hij aantoont dat de maatschappelijke positie waarbinnen over de gekruisigde gedacht en gesproken wordt bepalend is voor de christologie en daarmee bepalend voor de visie op wat kerk is, een inzicht dat bij de onderhavige discussie te weinig wordt meegenomen: "The class position of the general membership of the African Independent Churches safeguards these Churches from Constantinian co-optation." Ik pleit ervoor dat we in het vervolg van de ontwikkeling van kerkplekken dat laatste serieus nemen: die door Mofokeng waargenomen en te vermijden 'Constantinian co-optation'. Zou het niet een stap verder kunnen betekenen wanneer pioniersplekken dat in beeld zouden kunnen brengen of praktijk laten zijn?

HBO-theologen

Dan raken we ook een beetje weg van flauwe argumenten, die namelijk suggereren dat HBO-theologen minder hebben geleerd en 'dus' meer geloven. Dat het bij hen geloof 'uit het hart' is. Of dat de discipelen ook maar 'eenvoudige ex-vissers' waren. Want dat we minder zouden moeten geloven is juist heel belangrijk. We geloven veel te veel; allerlei geloof dat ons in die 'Constantinian co-optation' gevangenhoudt. En de belangrijkste schrijver van het Nieuwe testament, Paulus, was dan wel een tentenmaker, maar meer dan dat was hij een Farizee, degelijk opgeleide, rabbijn die goed thuis was in de teksten van Tenach en Talmud.

Bezuinigen

Tot slot: als deze hele exercitie toch een bezuiniging zou betreffen, laten we het dan in vredesnaam ook zo benoemen en er zo mee omgaan. Dan zullen we onze ogen niet kunnen sluiten voor wat zich dreigt te ontwikkelen: goedkope predikanten op de kerkplekken zullen aantrekkelijk zijn voor kleine gemeenten waarvan sommige steenrijk zijn maar andere straatarm. Rijke kleine gemeenten zullen rijk willen blijven. Arme gemeenten zullen geen predikant kunnen betalen. Maar ik voorzie, deel uitmakend van een grote gemeente van meer dan zesduizend leden, dat óók grote gemeenten zullen vallen voor het laaghangend fruit van de goedkope 'pastor' met een associate degree-opleiding. Bezuinigen dus. En laten we niet proberen daar iets moois van te maken. Want zoals je van de nood van het schisma, de breuk die er helaas wél gekomen is tussen Joden en Grieken en die onder Constantijn is geformaliseerd, ook als staatskerk, geen deugd mag maken, of er Gods bedoelen in zien - zo moeten we liever van de nood van te moeten bezuinigen eveneens niet te vlot een deugd maken door er trots op te wezen dat we als PKN zulke voorspoedige initiatieven aan het nemen zijn. ♦

De volledige tekst van dit artikel is te vinden op www.jurgenvandenherik.nl

1. Wanneer de PKN studie maakt over het ambt dan dient eerst tot een beter verstaan te worden gekomen van het begrip 'kerk' of 'ecclesia', vanuit de veelheid van bijbelse teksten en niet uitsluitend vanuit het Nieuwe Testament. Met name het begrip 'soma' bij Paulus dient daarbij in overweging genomen te worden (overigens is dat al een keer gedaan in het proefschrift van dr. J. J. Meuzelaar, *Der Leib des Messias*, 1961).

Beroepsgeluk van dominees

Door Sjaak Toonen

De keuze voor dominees in mijn studie naar beroepsgeluk ligt vooral in het feit dat ik focus op het 'geestelijke' en minder op het 'materiële'. Elders omschreef ik dat verschil in termen van 'zachte' versus 'harde' krachten; de laatste zijn vaak uit te drukken in geld en getallen en 'zacht' slaat op moeilijk te meten waarden als betrokkenheid, verdriet, liefde en zaken als ziel, geest en flow.¹ En 'zacht' delft nogal eens het onderspit in de verdeling van aandacht, ruimte en geld. En dominees zijn toch vooral op het geestelijke georiënteerd. Hieronder ga ik kort in op het begrippenkader voor beroepsgeluk. Aansluitend pas ik dit toe op dominees en gebruik daarvoor, naast eigen gesprekken met dominees, interviews, portretten en beschouwingen die zijn opgetekend in *Preekijgers* (2018).²

Geluk en beroepsgeluk

Geluk is het ultieme doel in het leven. Sinds mensenheugenis lijkt dit zo te zijn, bizarre uitzonderingen daargelaten. Onderzoek naar geluk is ook van alle tijden. Dergelijk onderzoek kan variëren van 'welk volk is het gelukkigst ter wereld' tot 'wie zijn de gelukkigste werknemers?' Geluk is nauwelijks in woorden te vangen en hangt uiteindelijk af hoe iemand de omstandigheden waar hij mee te maken heeft subjectief waardeert. Van geluk naar beroepsgeluk. Niet elk werk is beroepswerk; het is in de regel voorbehouden aan een beroepsgroep met een specifieke opleiding, beroepskennis, beroepscode, beroepseer en beroepsnaam. Het beroep heeft veelal een beschermde status; niet iedereen mag zich notaris of dominee noemen. Je zou beroepsgeluk kortweg kunnen definiëren als 'het positieve leven van je beroep'. In Nederland heeft vooral Ruut Veenhoven (Erasmus universiteit Rotterdam) naam gemaakt als 'geluksprofessor'. Ik gebruik zijn geluksbegrippen. Dit levert twee typologieën op met een achttal aspecten van beroepsgeluk. Dit analysekader waarin beroepsgeluk

steeds vanuit verschillende perspectieven is belicht, gebruik ik voor mijn studie naar het beroepsgeluk van dominees.

Beroepsgeluk dominees

Allereerst proberen we dat wat dominees doen te vatten in beroepsactiviteiten, dat wat zij 'zijn' in beroepsrollen en dat wat ze weten en kunnen in beroepskennis en -vaardigheden. Hoe beleven dominees hun beroep, welke veranderingen zien zij en hoe gelukkig zijn ze? Ik schets hiervan een beeld op basis van gesprekken met dominees en interviews, terugblikken, portretten en profielen opgetekend in *Preekijgers*. Om een specifiek beeld te krijgen van het ervaren beroepsgeluk maak ik gebruik van de acht geluksaspecten uit de typologieën.

Hoe beleven dominees hun beroep?

1. Is er sprake van een gunstige voedingsbodem voor hun beroepsuitoefening?

De secularisering en het dalend aantal kerkelijken en gelovigen is een gegeven. In die zin zit het tij tegen: *'De tijd van het comfortabele predikantschap is voorbij'*. En kerken blijven voorlopig krimpen: *'Er zullen kleine groepen overblijven die als huisgemeente verder gaan.'* en *'Ik zal de kerk niet volpreken'*. En die krimp: *'... maakt het werk zwaarder dan het vroeger misschien was'* en *'Het lijkt mij lastig om niet opgebrand te raken of om te veel een beroepsgelovige te worden'*. Tegelijkertijd biedt de krimp kansen: *'Het is eigenlijk gek dat de kerk vol moet, omdat hij leeg is. Dat is de verleiding van de grote getallen. Als het echt om de mensen gaat, dan moeten we nadenken over wie dan en hoe, en niet gaan voor evenementen en succes'* en *'Ontkerkelijkheid is geen lot. (...) Ik houd me vast aan dat ik me geroepen mag weten en daarin ervaar ik ontspanning'*. En pionieren lijkt een nieuwe beroepsvariant om het tij te keren.

2. Hoe is het gesteld met hun beroepsbekwaamheid?

Wat blijft is de voortdurende 'professionalisering', al is het maar voor de wekelijkse preek: *'Je beoefent de theologie als vak'* en je kunt je daarbij laven aan *'de RK-kerk en haar rijke arsenaal aan rituelen'*. Soms loopt de studie de spuigaten uit: *'ik leed aan biblio-obesitas. Ik moest afvallen: al die oude, stoffige maffe boeken, ik had er te veel en sommige had ik al in 25 jaar niet ingekeken'*. Over specifieke beroepsvereisten: *'Je moet als predikant een ondernemer zijn'*. Maar tegelijkertijd niet overdrijven: *'ten diepste verdragen het aspect van de gemeenschapstaak en de commerciële aanpak elkaar niet goed'*.

3. Hoe beleven dominees hun beroepsbijdrage aan de kerkelijke gemeenschap?

'Het is een raar beroep, dominee. Je werkt niet mee aan de verhoging van de productiecapaciteit (...). Wat draag je eigenlijk bij in een samenleving waar je bijdrage wordt gemeten in de dingen die je kunt verkopen, in de diensten waarvoor mensen bereid zijn geld te betalen? Alle werk moet in economische categorieën worden uitgedrukt'. Voor vele dominees is de hamvraag: doe ik ertoe? *'voorzien in de behoefte aan geestelijke verzorging, pastorale en diaconale activiteiten'*. *'Mensen hebben behoefte aan zingeving'*. Een predikant ziet voor zichzelf daarbij een

Typologie 1

Beroepsgeluk: naar kansen & resultaten en maatschappelijke & persoonlijke voorwaarden

	maatschappelijke context	persoon
beroepskansen	1. gunstige voedingsbodem voor de beroepsuitoefening	2. beroepsbekwaamheid, beroepstalant
beroepsresultaten	3. beroepsbijdrage aan organisatie of samenleving	4. persoonlijke beroepssatisfactie

Typologie 2

Beroepsgeluk: naar duurzaamheid en naar activiteiten of geheel

	voorbijgaand	duurzaam
beroepsactiviteit	1. genietingen, geluksmomenten (beroepskick)	2. deelgeluk in het beroepsleven
beroep als geheel	3. topervaring	4. beroepsgeluk

Overzicht beroepsuitoefening predikant

Beroepsgeluk: naar kansen & resultaten en maatschappelijke & persoonlijke voorwaarden

	Beroepsactiviteiten	Beroepskennis en -vaardigheden	beroepsrollen
I	prediken, kerkdiensten <i>regulier, huwelijk; begrafenis, doop, belijdenis, avondmaal</i>	theologie, bijbel, liturgie, exegese, kerkleer	prediker, voorganger, 'preektijger'
II	catechisatie, gespreksgroepen, kringwerk <i>jongeren, belijdenis</i>	onderwijs, pedagogiek	docent, leraar, socialisator
III	pastoraat, huisbezoek, ziekenbezoek en diaconie <i>gezins- en opvoedingsproblematiek, echtscheiding, seksualiteit, misbruik</i>	communicatieve, sociale en contactuele vaardigheden; feeling maatschappelijke en politieke context	communicator
IV	besturen en vergaderen <i>kerkenraad, ouderlingen, diakenen, commissies, interkerkelijk overleg, classis, synode.</i>	groepsdynamica	bestuurder, vergaderaar
V	scholing en professionalisering, super/intervisie, promotie.	kennis bijhouden, uitbreiden, delen, specialiseren, verleggen, éducation permanente, promotieonderzoek.	eeuwige student, promovendus
VI	publiciteit & communicatie <i>kerkorganen, kerkbladen.</i>	Gebruik sociale media en online-zijn	
VII	pionieren	out of the box-denken	makelaar, verbinder, 'influencer'

morele rol: 'Je mag als het ware het geweten van de gemeente zijn'

De geestelijke zorg krijgt vooral vorm in het pastoraat, in huis- en ziekenbezoek. 'Het predikantschap is voor mij toch een zijnsberoep, waarin het pastoraat centraal staat. Het gaat er om te zijn voor mensen, in goede en kwade dagen, zoals ook zij er voor mij kunnen zijn'

Verder vormen kerkdiensten bij huwelijk, begrafenis, doop, belijdenis en avondmaal bijzondere momenten. Een dominee: 'Ik wil nog eens een loket voor levensvragen oprichten'

4. Hoe is het gesteld met hun persoonlijk beroepsatisfactie?

Het gevoel 'er-toe-doen als dominee' bevredigt. Het lijkt een persoonlijk 'scoren'. De dominee in toga op de kansel spreekt tot de verbeelding; het uitspreken van het votum en de zegen. De dominee beschikt over het monopolie van de kerkelijke rituelen. 'Het is inderdaad meer dan een gewoon beroep en voor mij hoort het ook bij mijn identiteit'

Dominees zien het ook als 'roeping': 'The world is my parish' en 'Het is een mooi vak. Ik heb het moeten leren, het spreken

over God in een taal die mensen nu verstaan'

Maar zij moeten ook bescheidenheid betrachten: 'De kerk als een plek van God, waar ruimte is, waar het is toegestaan dat we het niet weten, waar we mogen accepteren dat we het niet weten'

'Het gaat erom dat je er bent, en hoe je er bent. Open en benaderbaar. Niet boven maar naast mensen.' 'Zingeving is allang niet meer het alleenrecht van de kerk en dominees. Denk aan mindfulness, yoga, ...'

En zichzelf in bescherming nemen: 'Het is belangrijk te waken voor je eigen

geloofsleven. Zijn mijn gebeden wel echte gebeden? Kan ik persoonlijk de bijbel lezen zonder voortdurend te zoeken naar teksten die zich lenen voor de zondagse prediking?’

5. Welke geluksmomenten en beroeps-kicks ervaren zij?

‘Ik zeg wel eens: een mooie uitvaart is het meest probate middel tegen frustraties over het predikantschap. Hier komt alles samen: de gesprekken, de Bijbel, het bidden, en een duidelijk product: de voorbereiding met familie en vrienden en de daaropvolgende rouwdienst’

Naast pieken ervaren predikanten ook dalen: spanningen in de gemeente, in de kerkenraad en met collega's. Gebrek aan waardering voor bepaalde activiteiten. Soms storten dominees zich met hart en ziel ergens in. Zo organiseerde een dominee een Harry Potter-dienst waarin kinderen als Harry Potter gekleed waren en Harry Potter-magie uitoefenden. De landelijke media waren aanwezig bij dit spektakel - maar niet ieder gemeentelid was 'amused'.

6. Welk specifiek beroepsonderdeel maakt hen gelukkig?

Niet alles is even leuk. Zo kunnen allerlei kerkelijke vergaderingen meer 'een moeten dan willen' zijn. Een beginnende dominee uit zich klip en klaar: *‘Alles is nog fantastisch, zelfs klassicale vergaderingen!’*

Tegenover minpunten staan mooie dingen. En in de meeste gevallen is dat toch de preek. In die zin toont ook de hedendaagse predikant zich als een 'preektijger'.

‘Er is een grote liefde om voor te gaan in de eredienst, daar komt nog steeds veel moois in samen’ en *‘Ik voelde me in de eredienst als een vis in het water’*; *‘Voorgaan is mijn eerste liefde, de reden dat ik theologie ben gaan studeren’*

7. Wat zijn hun topervaringen vanuit het beroep als zodanig?

Een jonge predikant zegt het zo: *‘je geloof en je werk vallen samen. Mij wordt de vraag wel gesteld of ik (...) geloof. Dan probeer ik erachter te komen wat mensen voor beeld hebben bij het geloof. Je hebt dan snel een*

gesprek op een ander niveau. Dat vind ik leuk en interessant’

En wat mist een emeritus het meest: *‘Dat ik niet meer voorga’*

8. Is er -al met al- sprake van beroepsgeluk?

Bij deze hamvraag komt het beroep als zodanig naar voren: de roeping tot het geestelijke en kerkelijk ambt; het is immers een 'zijnsberoep'.

‘Als heilig man is hij afgezonderd van de wereld en als Godsman gaat hij door de gemeente, als uitdeler van het heilsgoed, die sacramentele en geestelijke handelingen verricht’

‘je bent een Dienaar des Woords’, een herder, een leraar, een Siberische sjamaan’
‘Voor mijzelf is het een grote vreugde predikant te zijn. Er zit een studieuze kant aan het werk en ook een sociale kant. Ik vind het heerlijk om een dag in de boeken te duiken, maar ik houd er ook van om pastoraal bezoekwerk te doen. Voorgaan in de eredienst vind ik fijn, ik vind het elke keer weer een uitdaging om met Bijbelteksten aan de slag te gaan’

‘Ik zou niet beschrijven wat ik doe, maar wat ik ben: iets geestelijks’

‘Voor mij is het een zijnsberoep: ik ben het gewoon, altijd’

Tussen ambt en gemeente bestaat een wezensverbondenheid; dominees representeren de gemeenschap: *‘Broeder met de broeders en zusters; ik sta niet boven hen’*
De opvallendste nieuwe ontwikkeling in het beroep is die van pionier. Pioniers, rond een doelgroep of thema, als 'publiek figuur' in 'buitendienst' en 'buiten de muren van de kerk', opereren als 'een soort buitenaards wezen'.

‘Buiten blijven is een kunst. Gemeenteleden weten je vaak veel duidelijker en nadrukkelijker te vinden dan mensen buiten de kerk’
‘Steeds weer moet je als pionier de moed hebben de kudde te verlaten en het verloren schaap te gaan zoeken’

Pionierservaringen: *‘Het pionierswerk heeft mijn predikantschap nieuw elan gegeven’*
‘pionieren doet ook iets met mijn geloof. Ik raak vaker verwonderd en durf me meer aan zulke wondertjes toe te vertrouwen dan

vroeger’

Maar ook in het pionierschap gelden zake-lijke regels: *‘Bij de pioniersplekken worden de deelnemers geteld. Zo werkt het nu eenmaal: het gaat om de harde cijfers van het aantal mensen dat je bereikt. Groei in geloof wordt niet gemeten’*

Epiloog

We kunnen stellen dat dominees hun eigen beroep toch ook wel bijzonder vinden. En het grootste geluk ervaren zij op de preekstoel. Zij zijn het die over het Woord, de heilige rituelen en sacramenten gaan. Speelt het ego daarin mee? Vast een beetje. Maar ook het dienend aspect is wezenlijk in het ervaren van beroepsgeluk. Als dominee beteken je wat voor de gemeenschap. En dit gaat denkelijk verder dan de sociaal wenselijke beeldvorming rond het beroep. Maar ook overspannenheid, stress en burn-out staan niet los van de hoge ambities.

De toekomst lijkt ongewis: met een krimpende kerk lijkt het tij vooral tegen. Maar de dominee zit niet bij de pakken neer. Een nieuwe beroepsvormen wordt uitgeprobeerd: de pionier. En anders is er daar nog wel het geloof in de 'Gideonsbende': eerbare kwaliteit boven het getal. En bovendien, zo stelt een predikant opgewekt: *‘Een dominee is geroepen een ploeteraar te wezen’*. ♦

1. Sjaak Toonen, 'Een metertje meer liefde is broodnodig' - over rendementsdenken en zachte krachten als smeermiddel van organisaties -, Het Parool 6.12.18.

2. Westra, L.H., e.a. (2018) 'Preekijgers, pastores, pioniers - predikantschap in de 21e eeuw', Utrecht, Boekencentrum.

Sjaak Toonen is politicoloog, 61 jaar, gepromoveerd op 'Op zoek naar charisma' bij Nederlandse politieke partijen (1992). Onderzoeker bij hogeschool Inholland, lectoraat HRM en persoonlijk ondernemerschap.

Afscheid genomen maar niet uitgediend

Edith Plantier

Door Elly Bakker

Naam: Edith Margaret Plantier, 68 jaar

Emeritus: sinds 29 april 2017

Gediende gemeenten & werkplekken: pastor in Verpleeghuis Hogewey te Weesp; predikant in het Academisch Medisch Centrum te Amsterdam 1985; (vervangend) pastor voor het Pastoraat in Verpleeg- en Verzorgingshuizen, Utrecht en Herv. Gemeente Rijswijk; predikant Remonstrantse Gemeenten Alkmaar-en-

Zaanstad; Ziekenhuis Amstelveen; Luchthavenpastoraat Schiphol; Internationaal Studentenpastoraat Amsterdam; na een jaar ziekte, emeritaat in 2017.

Wetenschappelijk:

- supervisor (opleiding KPV + Hogeschool Utrecht)
- dissertatie over Elisabeth Kübler-Ross en het pastoraat (1994)
- docent vrouwenstudies en PT (o.a. aan KTH, Kath. Theol. Hogeschool)

Activiteiten:

- schrijven als reflectie op het praktisch handelen van de pastor; preken.
- voorzitter van de Vereniging Vrouwen met een Academische Opleiding (VVAO) regio Amsterdam, politiek actief in de SP en andere maatschappelijke organisaties.
- werk in dierenasiel DOA: nazorggesprekken met kopers van een dier; resocialisatie van getraumatiseerde katten; fotografie, - wandelen en dansen

Hoe is het als emeritus?

Opluchting. Niet meer voortdurend je best hoeven doen te voldoen aan de verwachtingen van anderen. Ik denk dat dit voor vrouwen méér geldt dan voor de andere sekse! Ik neem nooit een blad voor de mond, kies ervoor eerlijk te zijn, daarmee maak ik me niet geliefd. Het is heerlijk niet meer het gevecht voor erkenning te leveren, voor wat ik ben en kan. Een belangrijk vrouwenitem!

Wat mis je?

Het werk op zich! Ik was nog niet uitgewerkt, al gaf mijn lichaam het op. Op mijn 65ste waren mijn beide heupen versleten, dat is nu goed gerepareerd. En de samenhang, dat ik 'erbij' hoor. Het kerkelijke leven in Amsterdam verbreekt zo. De Ecclesia – waar ik sinds 1971 lid van ben – staat op instorten en in Amsterdam West, waar ik woon(de) gaan kerken dicht vanwege het geld. Kerk, gemeente zijn is toch méér dan

het instituut in stand houden? Dat wordt afgebroken vanwege een paar centen! Men probeert dat te compenseren door 'pioniersplekken' - wat willen ze daar mee? Daar komen de maatschappelijk allerzwaksten, die je niet moet vragen om de kerk óp te bouwen. Noem dat dan diaconale plekken!

Wat mis je beslist niet?

Het gesteggel, de ego's in de kerk. De kleinburgerlijkheid, bekrompenheid: het overstijgt zichzelf niet. We zijn allemaal gewone mensen, maar je kunt er toch wel iets méér van maken? Er heerst groot gebrek aan creativiteit! De rector van de PThU, Mechteld Jansen, zei terecht: "We hebben meer theologen nodig!" Ik vind het een zorgelijke ontwikkeling dat theologiestudenten minder wetenschappelijke achtergrond krijgen (niet meer de grondtalen) dan kun je de bijbel zo makkelijk laten buikspreeken! Het wordt dan zo gemakkelijk om allemaal onze eigen 'visie' te hebben.

Waar ligt nu het zwaartepunt van je dagelijkse leven?

Op dit moment, na de productie van mijn zesde boek, is het freewheelen. Sociale contacten oppakken, aandacht voor vriendschappen, voor cultuur én voor het eigen lijf! Daarnaast het promoten van mijn nieuwste boek: 'De onvolbrachte taak van het Studentenpastoraat in Amsterdam', over het (internationaal) studentenpastoraat in Amsterdam vanaf vlak na WO II tot aan het ontstaan van NewConnective. (Zie de recensie elders in dit blad en de aankondiging van het symposium, e.b.). Dat boek is mijn legaat aan de kerk en de migranten.

Kijk je nu anders aan tegen theologie/kerk?

Ik kom niet uit een familie van wetenschappers en was verrast dat ik wetenschap zo leuk vind om te bedrijven! Maar ik betreur de verandering die ik zie: je krijgt niet meer de tijd om ergens in te duiken. Je moet presteren, produceren. Ik mis in de nieuwere theologiebeoefening vaak rust en diepgang, de innerlijke hartstocht.

Kerk: ik heb het geluk gehad niet erg kerkelijk opgevoed te zijn. Ging wel met mijn vader naar de Waalse kerk (de familie Plantier stamt van de Hugenoten, e.b.) maar het hóefde niet. Dat zorgde ervoor dat ik niet al te hoge verwachtingen had van de kerk. Die vrijheid heeft mij behouden voor kerk en geloof. Wel vind ik het heel jammer te moeten aanzien dat het niet goed gaat met de kerk in Adam. Dat raakt mij ook persoonlijk, het is voor mij echt een rouwproces.

Ik zou nog best wat willen werken in pastoraat of wetenschap want ik ben nog lang niet uitgebloeid! - zoals de roos die mijn naam draagt: de witte klimroos 'Mme Plantier'. *) Maar ik ben ook heel blij met mijn rijke carrière. Alle 'switches' daarin hebben het werk spannend gehouden. ♦

*) <https://pharmarosa.nl/rozsa/7290>

‘Een handvol mensen’

Jan van Veen, Piet Bijlefeld, Harry Kuitert, Herman Wiersinga, Auke Hofman, Dineke Havinga, Jasja Nottelman... Dit zijn de namen – onder vele anderen – van studentenpredikanten die sinds de Tweede Wereldoorlog in Amsterdam hebben gewerkt en die daar regelmatig van zich lieten horen.

Door Maarten den Dulk

Als je hun namen hoort, krijg je de herinneringen binnen aan een tijd waarin de UvA en de VU uitgroeiden tot enorme, internationaal georiënteerde instellingen. In die tijd zorgden deze predikanten ervoor dat de christelijke traditie zich zomaar ineens, onverwacht krachtig roerde te

midden van de universitaire wereld terwijl ze er toch steeds minder grond onder de voeten kreeg. Studenten in de vormende jaren van hun leven, ontmoetten in deze voorgangers mensen die hen aan het denken zetten op een andere manier dan in college-uren. Een klein wonder. De verhalen van deze voorgangers laat Edith Plantier voorbijkomen in haar boek over het Amsterdamse studentenpastoraat – samen met die van enkele medewerkers en oud-studenten die bij het pastoraat betrokken waren. Een boek met zowel wetenswaardigheden als small talk, waarin je dus meteen graag begint te bladeren.

De opzet van dit boek deed me in de verte denken aan de werkwijze van de historicus P.J. Bouman, die in *Een handvol mensen* (1969) de eigentijdse geschiedenis

Edith Plantier

De onvolbrachte taak van het Studentenpastoraat in Amsterdam.

Predikanten – pastores – medewerkers en studenten in beeld

Boekencentrum/Boekscout Soest 2019
ISBN 978-94-022-5063-3

228 pagina's, € 21,00.

beschreef door middel van een kaleidoscopische presentatie van levensverhalen van enkele leidinggevende figuren, denkers, onderzoekers, schrijvers, politici. Het begrip van wat 'geschiedenis' is, liet hij opkomen uit hun persoonlijke optreden. Zij, een rijtje totaal verschillende individuen, maken geschiedenis en daarom moet je bij hen beginnen om zicht te krijgen op het grote wereldgebeuren. Met die bedoeling brengt Edith Plantier de verhalen aan het licht over mensen die betrokken waren bij het Amsterdamse studentenpastoraat, vooral (maar niet uitsluitend) gezien vanuit de protestantse hoek, met ook aandacht voor het werk onder buitenlandse studenten. Ze brengt de verhalen in de vorm van documenten, nu eens als het verslag van de hand van de betrokkenen zelf, dan weer als interview, maar steeds zonder zelf al teveel in te grijpen. Haar verwachting is dat de lezer daaruit een beeld ziet oprijzen van de recente geschiedenis van het pastorale werk onder studenten. Dat totaalbeeld geeft ze niet zelf, evenmin als ze - naar eigen zeggen - een definitie geeft van het werk. Ze blijft door alles heen dicht bij de verhalen. Ze doet het met zichtbaar genoegen, zoals blijkt uit haar notitie: 'Gaandeweg kom ik tot de conclusie dat het schrijven van dit boek zoiets is als het samenstellen van een Indonesische rijsttafel. Van alle lekkere gerechten een beetje.' (blz. 95).

De nadruk is daardoor meer komen te liggen op de verzameling persoonlijke verhalen en minder op de veranderende context. Dat is een keuze en daar kom ik niet aan. Ik ben er zelf als lezer bij en merk hoe mijn eigen herinneringen aan die tijd tot leven komen.

Over de toekomst van het studentenpastoraat

Aanleiding: Edith Plantier schreef 'De onvolbrachte taak van het Studentenpastoraat in Amsterdam'.

Wat: Boekpresentatie tijdens mini-symposium studentenpastores in Nederland: Zin? Over de toekomst van 'studentenpastoraat'/geestelijke zorg onder studenten van 'Generatie-Z'.

Wanneer: 26 september 2019 14.00-17.00 uur

Waar: Vrije Universiteit, ruimte 3D (Wis en Natuurkundegebouw)

Wat heeft de nieuwe generatie studenten ('Generatie-Z') nodig om de studietijd zinnig en goed door te komen? Hebben ze andere vragen en behoeften waar het gaat om het 'geestelijke' terrein? Wat hebben kerken, universiteiten en hogescholen hen op dit vlak te bieden? Hoe om te gaan met de superdiversiteit van deze generatie?

Sprekers zijn o.a. Dr. Hanneke Meulink-Korf, emeritus docent Contextueel Pastoraat (zoeken naar verbinding), Prof Dr. Martin Walton, bijzonder hoogleraar geestelijke verzorging aan de Protestantse Theologische Universiteit Groningen (noodzaak van geestelijke verzorging onder studenten?) en een deskundige op het gebied van de komende 'Generatie-Z'. Het middagprogramma inclusief de boekpresentatie is vrij toegankelijk (graag aanmelden bij Edith Plantier: mmeplantier@gmail.com).

Wie zelf predikant is, ziet in dit boek als in een spiegel de fragiele fragmenten verschijnen van eigentijds, categoriaal pastoraat. Wat komt er niet voorbij in zo'n 70, 80 jaar en wat verdwijnt weer, als een ademtocht. Een enkele alinea kan ontroering te weeg brengen. Hoe ben ik zelf bezig, hoe ga ik met de erfenis van deze mensen verder en hoe geef ik dat door?

De vraag die de schrijfster in haar nawoord stelt, is of de geschiedenis van het studentenpastoraat – en dan denkt ze niet alleen

aan Amsterdam – meer wetenschappelijk onderzoek verdient. Dat lijkt me een goed idee. Alleen al de ontstaansgeschiedenis van deze vorm van pastoraat kan daardoor beter tot haar recht komen. In dit boek lijkt het alsof de discussie daarover begint aan de VU. Die horizon moet uiteraard wijder getrokken worden. En zo is er meer veldwerk te doen. In mijn geheugen staan de namen van drie studentenpredikanten die ik als student in Amsterdam in de jaren zestig in full swing ontmoette. Van hen komt Kuitert in dit boek uitvoerig aan de

orde, Spijkerboer wordt wel besproken, maar krijgt geen eigen plaats in de portret-tengalerij (deel 3.1) en Voerman ontbreekt. Er kan dus altijd nog meer bij.

Edith Plantier heeft een hommage gebracht aan het pastorale werk dat aan de universiteiten in Amsterdam is geleverd. Ik vat het op als een betekenisvolle groet aan hen die daar in de hitte van de dag hebben gewerkt. Het zijn, zoals ze in haar voorwoord vol respect over hen schrijft, 'mooie mensen'.

De predikant is een publiek figuur

Door Susanne Freytag

Religie en geloof is in de samenleving steeds meer gezien als iets dat thuis hoort in het privédomein. In het

kielzog hiervan raakte het werk van de predikant steeds meer gericht op de eigen gemeente, de leden. Heitink noemt dit proces in zijn boek 'Biografie van de dominee' de verkerkelijking van het predikantschap. Het predikantschap werd een binnenkerkelijk beroep. Toen de kerk zelf nog een groter deel van de samenleving omvatte was er veel overlap tussen de kerk en de samenleving. Maar gaandeweg werden het steeds meer gescheiden werelden.

De verkerkelijking vindt ook plaats in de eredienst. De eredienst lijkt alleen gericht op hen die reeds een thuis hebben in de kerk. Ik had het zelf niet eens in de gaten hoezeer ik voor de eigen parochie, de eigen gemeente preekte. In mijn eigen beleving was ik open, maar onder-tussen veronderstelde ik een vanzelfsprekende verbondenheid met de inhoud van het geloof. Ik meende dat ik van een binnenkerkelijk 'wij' kon spreken. De wereld zonder geloof was dan ergens buiten de kerk; de dienst was verworden tot een binnenkerkelijk gebeuren.

Hoe zeer ik voor de 'eigen parochie' preekte viel me pas op toen er in mijn toenmalige gemeente cantatediensten werden gehouden. Mensen kwamen voor de muziek naar de kerk en namen de bijbehorende dienst op de koop toe. Soms vroegen ze waar zij entree konden betalen. Nu moest ik opeens veel meer op mijn woorden letten, moest begrippen

uitleggen en kon geen Bijbelkennis meer veronderstellen – maar dat kan zelfs bij de gewone kerkganger al niet meer. Het belangrijkste verschil was dat ik in mijn bewoordingen ruimte maakte voor hen die geen affiniteit met het geloof hebben. Het 'wij' werd kort gezegd vervangen door 'zij, die geloven'. De eredienst is er niet in eerste instantie voor hen die geloven maar voor hen die nog niet geloven. In de eredienst wordt publiekelijk ervaarbaar, ter sprake gebracht en uitgelegd waar het in het geloof om draait. Daar heb ik opnieuw ervaren wat het betekent dat een dienst 'openbare eredienst' is.

Voor deze taak beroept een kerk predikanten en verbindt er eisen aan, zoals een passende opleiding. Juist de publieke verantwoording van het geloof is een taak van de predikanten. Steeds meer stemmen wijzen erop dat het predikantschap zich dient te bevrijden uit de versmalling van het binnenkerkelijke. Zo wordt gezegd dat de dominee koopman, verkoper moet worden. Anderen vragen erom dat theologen zich meer in het publieke debat gaan mengen. Ook wordt er geroepen dat de predikant buiten de muren van de kerk in de eigen omgeving samenwerking moet zoeken. Tegelijkertijd wordt gaandeweg merkbaar wat de samenleving mist wanneer de stem van de kerk zo weinig meer klinkt in het publiek domein.

Het is een uitdaging om deze kerntaak van het predikantschap weer ruimte te geven. Het kan zelfs zo zijn dat deze tijd juist nieuwe kansen biedt voor de predikant als een publiek en verbindend figuur. ♦

de Voorzitter

Boekpresentatie van Groene Theologie

De kerk kleurt groen

Door Marie Hansen-Couturier

Het is een mooie middag in mei als ruim honderd mensen hun weg vinden naar de Lutherse Kerk in Utrecht. Theologen, betrokkenen bij de Oecumenische Vrouwensynode, anderszins geïnteresseerden in ecotheologie en ecofeminisme: ze verzamelen zich allemaal voor de boekpresentatie van Trees van Montfoort's Groene Theologie.

De aanwezigen worden bij binnenkomst welkom geheten door twee bestuursleden van de Oecumenische Vrouwensynode – zij verzorgen de inschrijftafel. Daarnaast staat een grote boekentafel met onder andere kunstig uitgestalde exemplaren van Groene Theologie. Een eigenwijze, knal-groene kikker prijkt op de voorkant en is bovendien te zien op de beamer én – voor wie heel goed gekeken heeft – bungelend als hangertje in de oren van Trees van Montfoort.

Vrouwensynode, waar ook Trees bestuurslid van is geweest. Trees leidt haar boek met verve in en verder zijn er bijdragen van onder andere prof. dr. Erik Borgman (UvT) en prof. dr. Heleen Zorgdrager (PThU). Naast deze drie lezingen is er ruimte voor gesprek en

Trees van Montfoort aan het woord

Voorafgaand aan de studiemiddag beantwoordde Trees een aantal vragen over haar boek. Hieronder een tweetal daarvan uitgelicht:

Waar gaat Groene theologie over?

"Groene theologie wil laten zien dat het christelijk geloof meer te bieden heeft in de huidige situatie van klimaat- en andere ecologische problemen dan de notie rentmeesterschap. De theologie is te gemakkelijk meegegaan met het moderne westerse wereldbeeld waarin de mens – met name de witte man – centraal staat als heerser over de natuur. Zo'n wereldbeeld gaat zowel ten koste van vrouwen als van de natuur. Ik laat zien dat het in de Bijbel over Gods liefde voor de hele wereld gaat, niet alleen over God en mensen."

Wat hoop je met dit boek te bereiken?

"Dat ecologische duurzaamheid in het hart van de theologie doordringt. Het is niet alleen nodig om duurzame maatregelen te nemen zoals fairtrade koffie en zonnepanelen, maar ook om anders over God te gaan denken, om God weer in relatie te zien tot de aarde in plaats van tegenover de aarde. Het gaat ook om andere taal over en tot God."

De middag wordt geopend en geleid door dagvoorzitter Jasja Nottelman. Zij trad dit jaar af als voorzitter van de Oecumenische

Boekbespreking Groene theologie

'How can studying theology combat climate change?' Een poster met die leus moet jongeren aanmoedigen theologie te gaan studeren aan de universiteit van Edinburgh. Een foto van die poster opent veelbetekenend het voorwoord van het boek Groene Theologie van Trees van Montfoort.

Door Aarnoud van der Deijl

Ecologie en theologie?

Met de vraag op die poster zit je eigenlijk al direct in het hart van het debat. Want is de christelijke theologie niet eerder een deel van het (milieu)probleem dan een deel van de oplossing? De historicus Lynn White beschuldigde in de zestiger jaren in zijn

boek *Machina ex Deo* het christendom ervan de natuur te hebben onttoverd tot een wegwerpproduct en de mens op zijn anthropocene troon te hebben gezet. Aan de andere kant beschouwen veel christenen de theologie juist als irrelevant voor het debat. Van Montfoort constateert dat er weliswaar inmiddels honderden groene kerken zijn, maar dat het vaak 'beperkt blijft tot diaconaat en kerkbeheer' – iets met zonnepanelen en fairtrade koffie – maar dat het met het geloof van mensen vaak niet veel te maken heeft. Hoe vaak komt het bijvoorbeeld in vieringen terug? En als men dan al de christelijke theologie niet contraproductief of irrelevant vindt voor het milieu, komt men vaak niet verder dan een notie als 'rentmeesterschap'. Dat kan winst zijn, zegt Van Montfoort, maar de mens blijft dan wel op zijn troon zitten en denkt dat hij het milieu kan redden met dezelfde techniek als waarmee hij de

ontmoeting tussen de deelnemers aan de hand van vragen en stellingen, en vindt er een panel-discussie plaats waarbij vragen vanuit de zaal ingebracht kunnen worden.

Bij de koffie-pauze (met bijbehorend biologische bonbons met kikker-print!) en de afsluitende borrel is het geroezemoes niet van de lucht: op straat kan men ongetwijfeld horen dat er iets gebeurt, hier in de Lutherse Kerk. En dat er iets moois en nodigs is gebeurd met het verschijnen van Groene Theologie is glashelder. Net zo helder is het feit dat er nog heel wat werk te verzetten valt als het gaat om theologie en duurzaamheid. Trees van Montfoort heeft daaraan met het uitbrengen van haar

boek een belangrijke bijdrage geleverd. Voordat het kerkelijk en theologisch landschap zo groen kan kleuren als de Lutherse Kerk op vrijdagmiddag 10 mei, zal er nog

het een en ander moeten gebeuren – en wij zullen dat met elkaar moeten doen. Wie inspiratie zoekt, doet er zeker goed aan om bij Groene Theologie ter rade te gaan.

milieucrisis heeft veroorzaakt. De vragen waarvoor de ecologische crisis ons stelt, gaan over ons wereldbeeld: over de waarde van de natuur, over de plek van de mens en over ons beeld van God. Voluit theologische vragen dus.

Opzet van het boek

Van Montfoort bespreekt in een viertal hoofdstukken het verband tussen theologie en duurzaamheid, het wereldbeeld van de Bijbel, Nederlandse ecotheologen en een viertal ecofeministische theologes. De vragen die ik hierboven heb geschetst,

keren steeds als een rode draad door die hoofdstukken heen. Hoewel de hoofdstukken vooral beschrijvend zijn, merk je dat Van Montfoort ons iets heel duidelijk wil maken, namelijk dat de mens niet boven de schepping staat en dat ook God niet los van de schepping staat. Daar waar dat wel gebeurt, ontstaan schadelijke tweedelingen. Daar wordt de natuur een gebruiksvoorwerp. Daar komt God zo senkrecht boven de schepping te staan, dat God nergens meer in die schepping wordt gevonden. Niet alleen de natuur lijdt hieronder, maar ook vrouwen. Vrouwen

Trees van Montfoort
Groene theologie
Skandalon, Middelburg 2019
320 pagina's, € 27,50
ISBN 9789492183804

worden in deze tweedeling aan de kant van de natuur geplaatst als mater/materie, terwijl de man de cultuur zou belichamen. In haar hoofdstuk 2 over het Bijbelse wereldbeeld laat Van Montfoort op overtuigende manier zien dat de westerse mens (man?) deze tweedelingen heeft ingelezen in de Bijbel, terwijl ze er niet staan. Wie goed leest, ziet dat de mens in de Bijbel volop schepping is, aan de kant staat van de andere schepsels en dat God zich met heel die schepping verbonden voelt. Als Noach uit de ark komt, sluit God bijvoorbeeld een verbond 'met al wat leeft'. Het antwoord van God aan Job in Job 38 analyseert Van Montfoort prachtig: het is geen power play van God om Job de mond te snoeren, maar een rede waarin God Job zijn plek wijst als deel van de schepping. Van Montfoort beschrijft ook heel mooi het vrouwelijke godsbeeld van Vrouwe Wijsheid in Spreuken 8.

In hoofdstuk 4 laat Van Montfoort zien dat een ecofeministe als Elizabeth Theokritoff vanuit haar Oosters-Orthodoxe achtergrond veel dichterbij dit Bijbelse wereldbeeld blijft. De verbondenheid met de schepping is veel vanzelfsprekender vanuit noties als ascese en sacramenteel leven. Het Oosters-Orthodoxe godsbeeld van de 'goddelijke dans' (perichorese) is sowieso al veel panentheïstischer dan ons westerse dat Ganz Andere. Het vierde hoofdstuk is niet het gemakkelijkste hoofdstuk, maar wel een hoofdstuk dat de moeite waard is om er de tanden in te zetten.

Tot slot

Al met al is dit een zeer aanbevelenswaardig boek, dat wezenlijke onderwerpen aanroert en kerken inderdaad kan helpen klimaatverandering theologisch te bevechten. Het is ook nog eens zeer goed en leesbaar geschreven. Het enige waar ik

een beetje droevig van word, is de gedachte dat we nog zo weinig zijn opgeschoten. Als grumpy old man kan ik niet nalaten om te vermelden dat tijdens mijn studie in de tachtiger jaren in Utrecht bij hoogleraren als Harry de Lange en Hans de Knijff al aandacht was voor deze vragen. Ik heb een boekje in mijn kast staan van de Wereldraad met op de achterflap deze tekst: 'De oecumenische beweging is pas sinds kort aandacht gaan besteden aan het milieuvraagstuk (...) Het is duidelijk dat het milieudebat theologische en ethische vragen oproept'. Titel: Ecologie en bevrijding. Datum: 1973. Hopelijk helpt dit boek het onderwerp de plek te geven in de kerk die het verdient. ♦

oudheUSDEN
FINANCIËLE ADVIESGROEP

Bent u op zoek naar een goede hypotheek of een advies over uw lopende hypotheek?
Kies dan voor een onafhankelijke adviseur!
Kies voor een adviseur die vrij is in de keuze van een geldverstrekker.

Emeritidag: China

Op woensdag 13 november 2019 organiseert de Bond zijn jaarlijkse emeritidag, met als thema: christenen in China en Chinese christenen in Nederland.

Door Sjaak Verwijs

China als wereldspeler

China ontwikkelt zich op veel fronten als wereldspeler. De opkomst en wereldwijde activiteit van China raakt niet alleen de westerse economische overmacht, maar ook de westerse christelijke traditie. Eeuwenlang dachten Europeanen dat het christelijke Westen de toekomst had. Toen het kerkinstituut zijn macht verloor door de secularisatie, bleven ze vasthouden aan het idee dat dan op zijn minst het vrije democratische Westen, als erfgenaam van dat christendom, het eindpunt van de geschiedenis zou zijn. Wat betekent de opkomst van China voor dit christelijke erfgoed?

Emeritidag 2019

Datum:	13 november 2019
Locatie:	De Schakel te Nijkerk Oranjelaan 10
Opening:	11.00 uur
Zaal open:	10.00 uur
Sluiting:	15.00 uur, thee en frisdrank na afloop
Opgave:	Tot uiterlijk 29 oktober via www.predikanten.nl button bij emeritidag
Bijdrage:	Leden en partners € 10,00 p.p. Niet-leden € 25,00
Overmaken:	NL13INGB 000 0064000

Bas Plaisier in Hongkong

Bas Plaisier, voormalig scriba van de Protestantse Kerk, reisde in 2008 naar China af om daar de contacten met christenen te verstevigen en om te bestuderen hoe de snelle groei van het christendom in dat land in zijn werk gaat. In december 2010 kreeg hij een aanstelling als docent missiologie en oecumene aan het Lutheran Theological Seminary in Hongkong. Hij zal op de emeritidag spreken over de opmerkelijke groei van kerken in China. Naar verwachting zal de aanwezigheid en betekenis van Chinese christenen in de wereldwijde kerk in de komende decennia flink toenemen.

Christenen in China

Over christenen in China hoor je in de media verschillende geluiden. Er is meer ruimte voor religie gekomen in de laatste decennia, er worden kerken gebouwd, en huisgemeenten oefenen een grote aantrekkingskracht uit. Tegelijk wil de Chinese overheid controle houden over alle ontwikkelingen, en legt ze aan christenen beperkingen op. En dan zijn er ook regionale verschillen in dit reusachtige land. Weinig bekend is de lange geschiedenis van het christelijk geloof in China. In 635 ontving de keizer een Syrische zendeling. Er volgden twee eeuwen waarin het christendom waardering vond. Deze periode eindigde abrupt, maar rond 1300 kregen

Syrische christenen opnieuw invloed, vooral onder de Mongoolse stammen. Vanaf 1500 kwamen er rooms-katholieke missionarissen naar China. Met name de jezuïeten waren voorstanders van aanpassing aan de Chinese cultuur. Zij vonden weerklink - na twee eeuwen was ook dat voorbij. In de 19e en 20e eeuw volgden duizenden protestantse zendelingen die na verloop van tijd gemeenten vormden. De communistische partij keerde zich tegen alle religie en het leek er in de jaren zestig op of voor de vierde keer het christendom in China was verdwenen. Na dertig jaar vervolging en isolement kwam er opnieuw ruimte voor de kerk en bleek het Chinese christendom van een onweerstaanbare kracht. Zo is het nu, we weten niet hoe het verder gaat.

Chinese gemeenten in Nederland

Sinds honderd jaar komen er Chinezen naar Nederland, eerst grotendeels werkzaam in de horeca, in de Chinees-Indische restaurants. De laatste jaren zijn het vooral studenten en wetenschappers. Volgens het CBS wonen er ongeveer 100.000 Chinezen in Nederland, onder hen zijn 8000 christenen. Zij komen uit China en uit andere landen. Er zijn nu zo'n 20 Chinese kerken in Nederland waaronder de Chinese Christelijke Gemeente in Nederland. Wij hebben een Chinese voorganger uitgenodigd ons hierover te vertellen.

Emeriti en belangstellenden

De dag is georganiseerd voor emeriti en hun partners, maar wie interesse heeft in het thema van de dag is ook welkom. Locatie is het bekende gebouw De Schakel in Nijkerk, op loopafstand van het treinstation. Informatie over parkeren bij het gebouw en in de directe omgeving vindt u op <https://www.deschakelnijkerk.nl/contact/> ♦

Te koop aangeboden

Toga in zeer goede staat
(Stadelmaier)
Grijs, 160 cm lengte

Samen met 4 fraaie stola's
Paars-rood-wit-groen

Prijs (alles samen) 900 euro

Contact opnemen met
Bernard Prakke, Steenwijk
0521-513420 of dsprakke@gmail.com

(Emeritus-) Predikanten...

*Wat doet u met uw overcomplete theologische
en liturgische boeken?*

*Verdwijnen ze, bijv. naar een Kringloop,
Bazaar, bij het oude papier?*

Laat uw boeken niet verloren gaan.
Ik wil ze bewaren en koesteren... ook naar de
toekomst gezien.
Maar ook om andere mensen weer te helpen.
Mijn motto is dan ook: "Mensen helpen Mensen".

Uw boeken vinden een goede en dankbare
herbestemming.

Wilt u meer informatie:

Wim Westland
Tel: 06-41662507
E-mail: wwestland@outlook.com

Dominass assurantiën bv "De predikanten verzekeraar"

Het Dominass team
is er voor u!

Dagelijks zetten onze specialisten zich
in om de verzekeringen van inmiddels
ruim 3.700 predikanten zo goed
mogelijk te beheren.

Kennis van zaken, een uitgekiend
verzekeringspakket en een grote
betrokkenheid bij uw
persoonlijke situatie!

**Kennismaken is eenvoudig:
bel en u ervaart het
Dominass gevoel.**

DOMINASS
ASSURANTIËN BV | ANNO 1987
assurantie adviesbureau voor theologen

Pensioenvoorlichting voor aanstaande emeriti

Op dinsdag 8 oktober vindt de jaarlijkse Pensioenvoorlichtingsdag voor a.s. emeriti plaats in de Brugkerk in Amersfoort. Een dag over emeritaat en pensioen, voor ontmoeting met leeftijdgenoten, met actuele informatie van het Pensioenfonds Zorg en Welzijn en een optreden van Kees Posthumus.

Door Sjaak Verwijs

Emeritaat in zicht

De dag is bestemd voor a.s. emeriti en hun partners. Predikanten die geboren zijn in 1955 – voor zover bekend uit onze leden-administratie en het predikantenbestand van de PKN – ontvangen een persoonlijke uitnodiging. Ook wanneer u een wachtgeld of arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt, gaan er zaken voor u veranderen. Daarnaast zijn er meer kerken en instellingen die hun pensioenvoorziening voor predikanten hebben ondergebracht bij PFZW. Wanneer u geen uitnodiging kreeg maar wel interesse hebt bent u ook welkom. Of wanneer u zich al wat vroeger wilt oriënteren, of een tweede keer op prijs stelt. De belangstelling en waardering van deelnemers aan deze dagen zijn voor ons een aanmoediging om ermee door te gaan.

Pensioenopties bij emeritaat

PFZW-directeur Peter Borgdorff spreekt op deze dag over actuele ontwikkelingen bij de pensioenfondsen. Pensioenvoorlichter Jan Breunese van PFZW informeert u over pensioenen, vooral over de keuzemogelijkheden die u hebt bij het aanvragen van uw eigen pensioen: vroeger of later, uitruil van ouderdomspensioen en partnerpensioen, en de zogeheten hoog-laag opties. Juist het partnerpensioen krijgt aandacht, omdat veel predikantpartners weinig eigen pensioen hebben opgebouwd. Tijdens en na de presentatie kunt u vragen wat u wilt. U kunt uw vraag ook vooraf opsturen naar bnp@predikanten.nl, dan krijgt u zeker antwoord. Daarnaast krijgt u informatie over uw kerkelijke positie voor en na het emeritaat.

Spelenderwijs verkennen

U kunt het pensioen ruim van tevoren aanvragen, zes tot vier maanden: dan weet u op tijd waar u aan toe bent. Wie zich vast wil oriënteren op het pensioen kan de mogelijkheden verkennen met de Pensioenplanner van PFZW. U maakt een account aan, of logt in met uw DigiD, en kunt aan de slag. Wanneer u ook elders pensioen hebt opgebouwd, raadpleeg dan mijnpensioenoverzicht.nl. Daar staan de gegevens van verschillende pensioenfondsen bij elkaar. Ook als u nog een aantal jaren te gaan hebt voor het pensioen doet u er goed aan eens te kijken hoeveel pensioen u hebt opgebouwd, en wat u te zijner tijd kunt verwachten. De Pensioenplanner van PFZW heeft (nog) een beperking: u kunt de varianten verkennen bij vervroegd pensioen, niet bij uitgesteld pensioen.

Kees Posthumus

Als afsluiting van de dag is er een optreden van Kees Posthumus. We vroegen hem speciaal voor a.s. emeriti een programma samen te stellen van verhalen, fabels en liedjes rond afscheid en vertrek, ouder worden en levenswijsheid. Kees Posthumus trad vaak op als verhalenverteller, en speelt vanaf september 2019 in het land een nieuwe voorstelling: Dwars door de Bijbel!

Pensioenopbouw bij wachtgeld

Predikanten van de Protestantse Kerk die na een gedwongen losmaking van hun gemeente een wachtgelduitkering ontvangen blijven pensioen opbouwen. Voor wie niet meer in actieve dienst is kent PFZW een 'vrijwillige voortzetting' voor een periode van maximaal drie jaar (terwijl de

duur van de wachtgelduitkering maximaal zeven jaar is). Vrijwillige voortzetting betekent allereerst dat je als predikant de keuze hebt al of niet de pensioenopbouw naar rato van het wachtgeldpercentage voort te zetten. Ook kun je ervoor kiezen de pensioenopbouw voor 100% voort te zetten: in dat geval draagt de kerk het volledige 'werkgeversdeel' van de premie.

Lid blijven van de Bond

Wanneer u met emeritaat gaat kunt u uw lidmaatschap omzetten in dat van emeritus-lid. Dat kost maar een derde van de gewone contributie. U moet dat wel voor 1 december 2019 aan ons opgeven. Meestal blijft men lid, toch horen we regelmatig: waarom zou ik lid blijven wanneer ik niet meer als predikant werkzaam ben? Wel: er zijn emeriti die hulpdiensten verrichten. En de Bond krijgt ook hulpvragen van emeriti. De BNP is collectief lid van de belangenvereniging pensioengerechtigden PFZW: de BPP, vereniging van gepensioneerden in de gezondheidszorg. Verder organiseren wij een jaarlijkse Emeritidag (zie elders in dit nummer). Lid blijven is ook solidair zijn: het werk van de Bond steunen voor jonge collega's. En voor collega's die nog weleens uit preken gaan of hulpdiensten verrichten: de contributie blijft fiscaal aftrekbaar! ♦

Pensioenvoorlichting BNP/PFZW

Datum:	8 oktober 2019
Plaats:	Brugkerk Schuilenburgerweg 2 3816 TB Amersfoort
Route:	zie www.predikanten.nl
Tijd:	10.30 – 15.30 uur
Zaal open:	9.30 uur
Aanmelden:	vanaf 27 augustus tot uiterlijk 24 september
	uitsluitend via www.predikanten.nl button bij pensioen- voorlichting
Kosten:	leden met hun partners gratis, niet-leden € 25,00

MARGREET DE HEER
STUDEERDE THEOLOGIE
EN KOOS VERVOLGENS
VOOR EEN BEROEP ALS
STRIPTEKENAAR,
MAAR IN EEN
PARALLEL UNIVERSUM
WERD ZIJ ALSNOG:

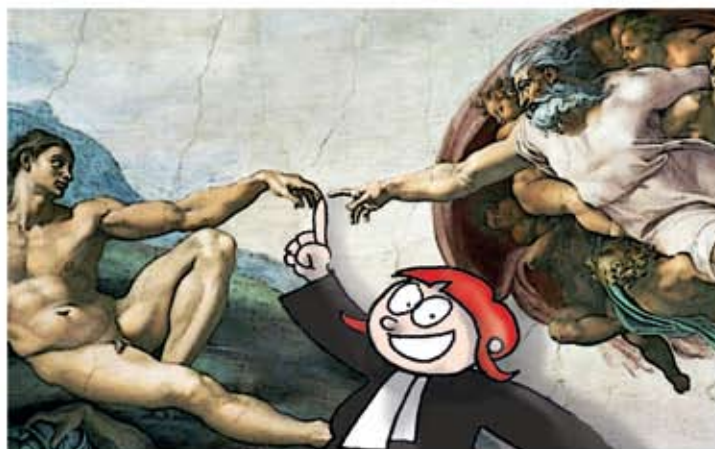
dominee DE HEER

VAN DE PITTORESKE
GEMEENTE
BROKKENHOEK

DOMINEE
DE HEER
BRENGT
EEN
BEZOEK
AAN
ROME
...

IK NOEM DEZE SERIE: SELFIES MET GOD!

IS DAT NIET WAT
BLASFEMISCH...?

HOEZO?

IK BEN NIET
KATHOLIEK...

ÉN IK BEN OP
VAKANTIE!

